

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΝΟΡΙΑΚΟΥ ΚΛΗΡΟΥ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΙΖ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΑΓ. ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19 | 15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1968 | ΑΡΙΘ. 24

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'

στ'. Σπουδαιότης.

Ἡ ἑξαιρετικὴ καὶ μοναδικὴ σπουδαιότης τῆς ἐπιστολῆς ἔγκειται εἰς τὴν ἀρχαιότητα αὐτῆς καὶ εἰς τὸν τόπον, ἦτοι τὴν Ρώμην, τὴν πρωτεύουσαν τῆς παντοδυνάμου Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἔνθα συνετάχθη καὶ ὀπόθεν ἀπεστάλη. Ἡ ἐπιστολὴ παρέχει ἀξιολογωτάτας εἰδήσεις περὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν κατὰ τὰ τέλη τοῦ πρώτου χριστιανικοῦ αἰῶνος καὶ διασώζει ἰδιαιτέρᾳ τινα γεγονότα καὶ πράξεις τῆς ἀρχαιοτάτης ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας.

Τὸ ὅλον πνεῦμα τῆς ἐπιστολῆς ἐποικοδομεῖται κατὰ κύριον λόγον μὲ βάσιν τὴν ἠθικὴν καὶ διοικητικὴν, ἦτοι ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ πειθαρχίας, ἀρχὴν καὶ διδασχίν. Πρόκειται περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης, ὁμοφροσύνης καὶ ὁμονοίας, περὶ τῆς ἀνανεώσεως τοῦ χριστιανικοῦ ἤθους, τῆς χριστιανικῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πειθαρχίας τοῦ θελήματι Θεοῦ κληθέντος λαοῦ, τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινότητα τῆς Κορίνθου, τὴν πρώτην πρότερον μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν κατέχουσαν θέσιν ἐν πίστει καὶ ἔργοις. Εἰς τὴν προτέραν ταύτην τάξιν, πειθαρχίαν καὶ ἀρμονίαν καλοῦνται οἱ συνεργοὶ τῆς στάσεως ἐν ταπεινοφροσύνῃ νὰ ἐπιστρέψουν, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τῆς στάσεως

προτρέπονται ν' ἀναχωρήσωσιν ἐν μετανοίᾳ δι' ὅσα διέπραξαν, μακρὰν τῆς ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου, ἵνα τύχωσιν οὕτω τῆς συγχωρήσεως παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ.

Αἱ γενικώτεροι παραινέσεις τοῦ πρώτου μέρους φανεροῦσι, πόσον ὁ συγγραφεὺς εἶχε συνειδητοποιήσει τὴν ἀρχήν, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι οὐσιωδῶς καὶ κίνημα ἠθικῆς ἅμα τελειώσεως. Προκειμένου περὶ τῶν πηγῶν τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τοῦ σ. ὁ Clarke παρατηρεῖ ὅτι αὕτη «is derived from the Old Testament, from specifically Christian sources, and from Greek philosophy»⁷, ὅτι δηλ. παράγεται ἐκ συνθέσεως διδαγμάτων τῆς Π.Δ., εἰδικῶν χριστιανικῶν πηγῶν καὶ ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Ἐν τῇ Π.Δ. ἔχει τὰς ρίζας ἡ σκέψις τῆς ἀναγκαιότητος τῆς διὰ τῶν καλῶν ἔργων ἀγιότητος, ἀπὸ τὴν Π.Δ. δὲ λαμβάνει ὁ σ. τὰ πλεῖστα τῶν παραδειγμάτων διὰ τὰς ἐναρέτους πράξεις. Ἐν τῷ Χριστιανισμῷ θεμελιούται ἡ τελεία ἀγάπη. Ὡς πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὰ ἐξ αὐτῆς διδάγματα ἠθικῆς καὶ ἀρετολογίας ἀντλοῦνται ἐκ τῆς ἠθικῆς τῆς Στοᾶς. Ἄλλ' ἡ πᾶσα ἀρετολογία καὶ ἠθικολογία τοῦ ἡμετέρου σ. θεμελιούται καὶ ἐπιστηρίζεται ἀναπτυσσομένη ἐν τῇ θείᾳ βουλήσει καὶ ἐν τῷ ὑποδείγματι τοῦ ἐνὸς ἀληθοῦς Θεοῦ καὶ τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἐνώσει τῶν χριστιανῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ Πατρός, τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Πρβλ. 46,6). Ὁ σ. προτρέπει εἰς ὑπακοὴν ἐξ ἀγάπης (Πρβλ. κ. 49 ἐ.) καὶ μάλιστα εἰς ὑπακοὴν ἐν ἀναμονῇ ἀφεύκτου ἐν τοῖς ἐσχάτοις κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως (Πρβλ. κ. 22 - 36).

Ὁ Eggenberger χαρακτηρίζει τὴν ἐπιστολὴν ὡς πολεμικὴν γραφὴν πρὸς ἀναστολὴν τῶν κρατικῶν δικαιωμάτων, δηλ. τοῦ Ρωμαϊκοῦ «imperium»⁸. Ἄλλ' ἡ γνώμη αὕτη ἀναιρεῖται ἀφ' ἑαυτῆς, λόγῳ τοῦ κυρίου σκοποῦ εἰς ὃν ἀποβλέπει ὁ συν-

7. W. K. Lowther Clarke, *The first epistle of Clement to the Corinthians*, London 1937, σ. 30.

8. Chr. Eggenberger, *Die Quellen der politischen Ethik des I. Klemensbriefes*, Zürich 1951, σ. 35.

τάκτης, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι ἰδίᾳ ἐν τέλει τοῦ πλαισίου τῆς γενικῆς προσευχῆς τῆς παρεμβαλλομένης ἐντὸς τοῦ κειμένου (κ. 60 ἐ.) ρητῶς καὶ σαφῶς ἐξαίρεται ἡ πειθαρχία πρὸς τὸ ἐπίσημον Κράτος καὶ ἡ ὑπακοή «τοῖς τε ἄρχουσιν καὶ ἡγουμένοις ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς» (κ. 60, 4). Ἀλλὰ τὸ χωρίον θὰ ἠδύνατο ν' ἀναφέρεται καὶ εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικούς «ἄρχοντας καὶ ἡγουμένους», ὡς ἐν τῷ αὐτῷ κεφ. 60,2 ἀφίνεται νὰ νοηθῆ: «Κατεύθυνον τὰ διαβήματα ἡμῶν ἐν ὁσιότητι καρδίας πορεύεσθαι καὶ ποιεῖν τὰ καλὰ καὶ εὐάρεστα ἐνώπιόν σου κ α ἰ ἐ ν ὡ π ι ο ν τ ὶ ν ἄ ρ χ ὄ ν τ ω ν ἡ μ ὶ ν». Ἡ ἐπιστολή λοιπὸν δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι προχωρεῖ πλέον τοῦ τε Παύλου καὶ τῆς Α' Πέτρου ὡς πρὸς τὴν τοποθέτησιν τῶν χριστιανῶν ἐναντι τοῦ Ρωμαίου ἡγεμόνος, ἐὰν ἡ ἐρμηνεῖα τῶν σχετικῶν χωρίων εἶναι ἀκριβής. Ἐν κ. 5 ἐ. ἀναφέρει ὁ σ. ἐμμέσως τὸν διωγμὸν τοῦ Νέρωνος καὶ ἐν κ. 11 ὑπαινίσσεται πιθανῶς τὸν διωγμὸν τοῦ Δομιτιανοῦ (68 - 96), χωρὶς ὅμως οὐδὲ λέξιν ἐπίμομφον νὰ ἐκφράζη ἢ ἐχθρικὴν διάθεσιν νὰ προβάλλῃ. Ἡ τάξις ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ στρατῷ προβάλλεται ὡς πρότυπον τῆς χριστιανικῆς πνευματικῆς κοινότητος (37, 1-4). Ἡ Αὐθεντία τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας προέρχεται ἐκ Θεοῦ τοῦ βασιλέως τῶν αἰώνων. Αὕτη εἶναι ἀπεικόνισις τῆς οὐρανοῦ βασιλείας καὶ ἐπομένως ἀπαραβίαστος - ἀκόμη προκειμένου καὶ περὶ ἐξουσίας ἐχθρικῆς πρὸς τοὺς χριστιανούς καὶ ἀσυμβιβάστου πρὸς τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὑπακοή πρὸς τοὺς ἄρχοντας εἶναι ὑπακοή πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ τοιαύτη ὑποταγὴ εὐρίσκεται ἤδη παρὰ τοῖς παλαιοῖς πατράσι τῆς Π.Δ., ἤτοι τῆς π.Χ. ἐποχῆς, καὶ τὸ παράδειγμα τούτων ἀποτελεῖ σπουδαῖον στοιχεῖον διὰ τὸν συντάκτην τῆς ἐπιστολῆς. Ἡ προσευχὴ ὑπὲρ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας καὶ τῶν ἀρχόντων φαίνεται ὅτι ἤδη εἶχεν εὖρει τὴν θέσιν τῆς ἐν τῇ ρωμαϊκῇ Λειτουργίᾳ. Αἱ διατυπώσεις τοῦ γράμματος δὲν εἶναι μόνον ἔκφρασις καὶ ἀπόδειξις εὐφυΐας τοῦ συντάκτου, ὅστις ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἠθέλησε νὰ ὀξύνῃ τὴν δυσχερῆ θέσιν τῶν χριστιανῶν τῆς ἐποχῆς του ἐναντι τοῦ Κράτους, ἀλλ' ἀποτελοῦν συγχρόνως «τὴν ἀρίστην ἀπόδειξιν τῆς σταθερᾶς εὐπειθείας πρὸς τὸ Κράτος τῆς ἀρχαιοτάτης Ἐκ-

Ε Π Ι Κ Λ Ι Ρ Α

Σπουδαῖον μέτρον.

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμος ἀπεφάσισε τὴν διοικητικὴν διαίρεσιν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν εἰς πέντε μεγάλας περιφερείας πρὸς καλυτέραν διοίκησιν αὐτῆς καὶ ἀποκέντρωσιν τῶν ὑπηρεσιῶν, αἱ ὁποῖαι ἕως τώρα εὕρισκοντο εἰς τὴν ὁδὸν Ἀγίας Φιλοθέης. Τὸ ὀρθότατον τοῦτο διοικητικὸν μέτρον τίθεται ἐν ἰσχύϊ ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1969 καὶ ἀνταποκρίνεται εἰς ἀναμφισβήτητον ἀνάγκην. Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θὰ ἀποδώσῃ καρπὸν καὶ θὰ δικαιωθῇ ἐκ τῶν πραγμάτων. Ἡ ἀποκέντρωσις εἶναι σημεῖον φωτεινοῦ ρεαλισμοῦ καὶ ἐπιβάλλεται ἐν λογικῷ μέτρῳ καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, ἣ ὁποία οὕτω δύναται νὰ ἐπιτελῇ τὸ ἔργον τῆς περισσότερον ἀβιάστως καὶ μὲ τὴν δέουσαν ἐτοιμότητα. Σημειωτέον, μετὰ ἄλλων, ὅτι διὰ τῆς λειτουργίας τῶν ἀνωτέρω ἀρχιεπισκοπικῶν περιφερειῶν πᾶσα τρεχούσης φύσεως ὑπόθεσις τῶν ναῶν καὶ τῶν πιστῶν (ἄδειαι γάμου, πιστοποιητικά,

κλησίας»⁹. Οὐδεὶς χῶρος ὑπάρχει ἐν τῇ ἐπιστολῇ οὐδὲ πόρρωθεν περὶ διαθέσεως πρὸς ἐπανάστασιν ἐναντίον ἀμαρτωλῆς ἡγεσίας καὶ ἐξουσίας· μόνον ἐναντίον τῆς ἀμαρτωλότητος καὶ τῆς ἀμαρτίας γενικῶς ἀγωνίζεται καὶ ἀντιτάσσεται ὁ Χριστὸς καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ κοινότης ἐπίσης ἀντιμάχεται ὑπὲρ τῆς διὰ τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ μεταλλαγῆς καὶ μετανοίας τοῦ ἀμαρτωλοῦ, κρατοῦσα ὡς μοναδικὸν ὄπλον τὴν προσευχὴν. Μὲ τὸ μέσον τῆς προσευχῆς διὰ δικαιοσύνην ἀπὸ μέρους τῶν ἀρχόντων καὶ ἰσχυρῶν τῆς γῆς, ἡ Ἐκκλησία κατενίκα τοὺς ἰσχυροὺς καὶ συγχρόνως ὑπερήσπιζεν ἑαυτὴν καὶ ἐπετύγχανε τὴν εὐμερίαν τῶν πιστῶν μελῶν αὐτῆς διὰ τῆς ἐνισχύσεως τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀγάπης τούτων πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην ἔννοιαν τῆς λέξεως.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ
Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

9. H. R a h n e r, Abendländische Kirchenfreiheit, Einsiedeln - Köln 1943 σ. 35.

ζητήματα τάξεως τῆς λατρείας κ.λ.π.) θὰ διεκπαιριῶνται τοπικῶς πρὸς εὐχερεστέραν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐνδιαφερομένων.

Οἱ Πατέρες εἰς τὴν Μέσῃν Παιδείαν.

Καθ' ἃ πληροφοροῦμεθα, ἡ ἀποφασισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κράτους εἰσαγωγή τοῦ μαθήματος τῆς ἐρμηνείας πατερικῶν κειμένων εἰς τὰ σχολεῖα Μέσης Ἐκπαιδεύσεως συνήντησεν ἐντὸς τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργείου ἀντίδρασιν, τῆς ὁποίας τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἐπιβράδυνσις τῆς ἐκτυπώσεως καὶ κυκλοφορίας τῶν σχετικῶν διδακτικῶν βιβλίων. Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀκατανόητον, ὅταν ἡ παροῦσα Κυβέρνησις δίδῃ τόσον τόνον εἰς τὸ ἐλληνοχριστιανικὸν στοιχεῖον τῆς ἀγωγῆς καὶ πρέπει νὰ γίνῃ κάτι, ὥστε ἡ εὐρεία αὕτη ἔμπνευσις καὶ ἀπόφασις, καρπὸς μακροχρονίων προσπαθειῶν τῆς Ἐκκλησίας, νὰ πραγματοποιηθῇ χωρὶς νὰ χάνεται πολὺτιμος χρόνος. Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι τὰ πράγματα συντόμως θὰ ἀποδείξουν ἀβάσιμον τὴν δημιουργηθεῖσαν ἀπαισιοδοξίαν καὶ οἱ Πατέρες θὰ δώσουν τὸ φωτεινὸν «παρών» των ἀπὸ ἐφέτος εἰς τὴν Παιδείαν μας.

Χαίρει πρώτη ἡ Ἐκκλησία.

Ἡ ἐξαγγελθεῖσα ὑπὸ τῆς Πολιτείας βελτίωσις καὶ ἐπέκτασις τῆς ἰατροφαρμακευτικῆς περιθάλψεως εἶναι ἓνα ἀκόμη ἀποφασιστικὸν βῆμα πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναχρονιστικῶν κενῶν, τὰ ὁποῖα ἡ χώρα μας παρουσίαζεν ὅπως τῶρα εἰς τὸν τομέα τῆς κοινωνικῆς ἀντιλήψεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅλα τὰ προηγμένα κράτη. Μὲ φωτισμένην καὶ καλὴν θέλησιν, πολλὰ ἢμποροῦν νὰ γίνουν ἀπὸ τὸ Κράτος, ὥστε ἡ σημερινὴ Ἑλλάς νὰ εἶναι καὶ ὄχι μόνον νὰ λέγεται πολιτισμένη χώρα. Τὰ ἐξαγγελθέντα μέτρα ἱκανοποιοῦν τὸ κοινὸν αἶσθημα, ἡ δὲ Ἐκκλησία πρώτη τὰ χαιρετίζει, ἐνδιαφερομένη, ὡς ἀληθινὴ μήτηρ, διὰ τὸν λαόν μας καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν, εἰς τὰς ὁποίας, μὲ τὸ ὀργανωμένον κοινωνικὸν ἔργον τῶν Ἱεραρχῶν τῆς, ἀνταποκρίνεται ἀνέκαθεν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ἀναπληροῦσα τὴν Πολιτείαν.

Παρακαλοῦνται οἱ ἀποστέλλοντες ταχυδρομικὰς ἐπιταγὰς πρὸς τὰ περιοδικὰ «Ἐκκλησία», «Θεολογία» καὶ «Ἐφημέριος», ὅπως σημειῶσιν ἐπ' αὐτῶν τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστολῆς.

Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Χριστουγέννων

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΩΣ ΑΞΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟΝ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Κατὰ τὴν Χριστιανικὴν πίστιν, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀποτελεῖ τὸ κέντρον καὶ τὸν ἄξωνα τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Ἡ γέννησις, ἡ ζωὴ, ὁ θάνατος, ἡ ἀνάστασις καὶ οἱ λοιποὶ σταθμοὶ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου εἶναι γεγονότα καὶ δεδομένα, ἅτινα κέκτηνται αἰώνιον καὶ καθολικὸν κύρος καὶ σημασίαν διὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους πασῶν τῶν ἐποχῶν.

Συμφώνως πρὸς τὴν πίστιν ταύτην, αὐτὸς ὁ Θεὸς κατηύθυνε τὸν ροῦν τῆς ἱστορίας, ἐπενέβη εἰς αὐτήν, συνῆψεν ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου τὴν διαθήκην αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων καί, ὅτε ἦλθεν ὁ κατάλληλος καιρὸς, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἐν τῷ γεγονότι καὶ τῷ μυστηρίῳ τῆς Θείας Ἐνσαρκώσεως ἡ αἰωνιότης καὶ ὁ χρόνος συνηρτήθησαν ἁρμονικῶς, συντελεσθείσης ἀγνώστου τέως συναντήσεως τοῦ μεταφυσικοῦ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ, τοῦ αἰωνίου καὶ τοῦ παροδικοῦ, τοῦ ἀπολύτου καὶ τοῦ σχετικοῦ, τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ πεπερασμένου. Διὰ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ ἕτεροματίσθη ἡ μετὰ τὸ μεταφυσικὸν καὶ τοῦ ἱστορικοῦ ὑπάρχουσα διάστασις καὶ ἐνεφανίσθησαν ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἡνωμένα ἡ αἰωνιότης καὶ ὁ χρόνος (Γρηγ. Παπαμιχαήλ, Ἡ οὐσία καὶ τὸ βάθος τοῦ Χριστιανισμοῦ, Ἀθήναι 1937, σ. 23).

Ἡ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ζωὴ τοῦ Σωτῆρος (γέννησις, θάνατος, ἀνάστασις κ.λπ.) εἶναι τὸ κεντρικὸν γεγονός, ὅπερ ἐδίχασε τὴν ἱστορίαν. Πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκινεῖτο ἅπαν τὸ παρελθὸν καὶ ἀπ' αὐτοῦ, ὡς ἀπὸ ἀφετηρίας, ὀρμαῖται ὀλόκληρον τὸ μέλλον. Ὡς λέγει ὁ Bernhart, «τὸ παρελθὸν μόνον αὐτὸν ἀνεζήτει καὶ αὐτὸς μόνος εἶναι τὸ μέτρον καὶ τὸ νόημα ὅλου τοῦ μέλλοντος» (J. Bernhart, Sinn der Geschichte, 1931, σελ. 17). Ἐν τῇ πορείᾳ τῆς συμφώνως πρὸς τὸ ἀπολυτρωτικὸν καὶ σωτηριολογικὸν σχέδιον τοῦ Θεοῦ ἐξελισσομένης ἱστορίας «τὸ χθὲς καὶ τὸ αὔριον συμπλέκονται εἰς μίαν ἔννοιαν καὶ τὸ σήμερον ἐν σχέσει πρὸς τὴν αἰωνιότητα ἐμφανίζεται ὡς μία εὐκαιρία πραγματοποιήσεως τῆς» (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 18). Ἐν τῷ κέντρῳ καὶ ὑπεράνω τῆς Ἱστορίας ἵσταται ὁ Χριστὸς, ὅστις εἶναι «χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ἐβρ. ιγ', 8). Τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ τελειοτάτη ἀξιοποίησις τῆς Ἱστορίας, εἶναι τὸ κορυφωμα καὶ ἡ πληρεστέρα ἐκδήλωσις τῆς πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ἡ ὑψίστη ἐγγύησις περὶ τοῦ ὅτι τὰ διάφορα γεγονότα εἶναι τμηματὰ τοῦ θείου σχεδίου καὶ ἔκφρασις τῆς προαιωνίου βουλῆς

τοῦ Θεοῦ. Ὅθεν ἡ ἱστορία δὲν εἶναι ἄσκοπόν τι καὶ ἄκαρπον. Δὲν εἶναι ἄστοχος καὶ τυχαία κίνησις, κυκεῶν καὶ σύμφυρμα γεγονότων.

*

Ἡ Χριστιανικὴ ἀντίληψις περὶ τοῦ ὅτι ὁ Χριστὸς ἀποτελεῖ τὸ κέντρον καὶ τὸν ἄξονα τῆς παγκοσμίου ἱστορίας καταπολεμεῖται εἰς τὰς ἡμέρας μας ὑπὸ τοῦ γερμανοῦ φιλοσόφου Κάρλ Γιάσπερς (Karl Jaspers). Οὗτος ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ συγκέντρωσις τῆς Ἱστορίας εἰς τὸν Χριστὸν εἶναι ἐσφαλμένη καὶ ἀπαράδεκτος. Ὅ,τι ἀνεγνωρίζετο ἀκόμη καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἐγγέλου διὰ τῶν περιφρήμων λόγων του «Πᾶσα ἱστορία κατευθύνεται πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ προέρχεται ἐξ αὐτοῦ· ἡ ἐμφάνισις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ ἄξων τῆς παγκοσμίου ἱστορίας» — καὶ ἡ διακήρυξις λοιπὸν αὕτη ἀποκρούεται ὑπὸ τοῦ Γιάσπερς ἐντονώτατα. Ὁ ἄξονικὸς χρόνος τῆς παγκοσμίου ἱστορίας κατ' αὐτὸν εὐρίσκεται περὶ τὸ 500 π.Χ. «Τότε ἐγεννήθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὁ ἄνθρωπος, μεθ' οὗ ζῶμεν μέχρι σήμερον». Τότε ἀπεκαλύφθησαν ὁ λόγος καὶ ἡ προσωπικότης. Πλέον συγκεκριμένως, ὁ ἄξων τῆς παγκοσμίου ἱστορίας εὐρίσκεται εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ 800 καὶ 200 πρὸ Χριστοῦ γενομένην πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπότητος. Εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν ἐτέθησαν τὰ θεμέλια τοῦ μέχρι σήμερον ἰσχύοντος ἀνθρωπίνου ιδεώδους.

Ἄλλ' ἡ ἀπόπειρα αὕτη τοῦ Γιάσπερς πρὸς μετάθεσιν τοῦ ἄξονος τῆς παγκοσμίου ἱστορίας εἶναι ὅλως ἀτυχής. Βεβαίως οὐδεὶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀρνηθῆ, ὅτι μεταξὺ τοῦ 800 καὶ 200 πρὸ Χριστοῦ εἰς τὸν καθ' ὅλου πνευματικὸν βίον τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως παρετηρήθησαν ἔκτακτοι πνευματικαὶ ἀναλαμπαί, ἀλλ' αὗται οὐδὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπερακοντίσουν εἰς σημασίαν τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὴν ὁποίαν ἄλλως τε πολλαὶ τούτων, οἷαι αἱ μετὰ τῶν μεγάλων προφητῶν τοῦ Ἰσραὴλ συνδεόμεναι, προϋποθέτουν καὶ προκαταγγέλλουν.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰδικώτερον εἰς τὸν ἀνθρωπολογικὸν καὶ «ὑπαρξιακὸν» τομέα, ἐξ οὗ ὀρμᾶται ὁ Jaspers, οὐδὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν μετ' αὐτοῦ, ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐτέθησαν τὰ θεμέλια τοῦ ἀνθρωπίνου ιδεώδους. Ὁ Γιάσπερς, ὑποστηρίζων τοῦτο, παρουσιάζει ἑαυτὸν ἀγνοοῦντα ἢ λησμονοῦντα ἀφ' ἐνὸς ὅτι εἰς χρόνους πολὺ παλαιότερους τοῦ κατ' αὐτὸν ἄξονικοῦ χρόνου τῆς ἱστορίας ἐπεβλήθη ἡ πεποίθησις, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ (Γεν. α' 26) καὶ ἀφ' ἑτέρου, ὅτι μόνον διὰ τῶν ἀνθρωπολογικῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπεκράτησε τὸ ιδεῶδες τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως, τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος ἀναβιβασθείσης ἀληθῶς ἐπὶ βασιλικῷ θρόνου δόξης καὶ τιμῆς.

Ἡ ἐποχή, ἣτις ὑπὸ τοῦ Γιάσπερς παρουσιάζεται ὡς ὁ ἄξων τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, οὐ μόνον δὲν ἐδημιούργησε τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως καὶ προσωπικότητος, ἀλλ' ἀντιθέτως εἶχε δημιουργήσει μίαν ἀτμόσφαιραν, ἐν τῇ ὁποία ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης κατεπιέζετο καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου κατεπατοῦντο. Αὐτὸς ὁ Πλάτων καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης ἐθεώρουν ὡς φυσικὸν τὸν θεσμὸν τῆς δουλείας. Αὐτὴ ἡ Πολιτεία ἐπέβαλλε τὴν βρεφοκτονίαν καὶ νηπιοκτονίαν, διὰ τὰ ἀπαλλάσσειται ἡ κοινωνία ἀπὸ δυσμόρφων καὶ ἀναπήρων παιδίων καὶ ἀπὸ παντὸς περιττεύοντος. Διὰ τοῦτο ἐπίσης ἦτο ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ ἄγνωστος ἡ ὀργάνωσις τῶν ἔργων τοῦ ἐλέους καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας.

Μόνον ὁ Χριστιανισμὸς ἀνύψωσε διὰ πρώτην φοράν τὴν προσωπικότητα εἰς ἓν ὕψος, μέχρι τοῦ ὁποίου οὐδεὶς σοφὸς καὶ οὐδεμία σχολὴ ἀνύψωσεν αὐτήν. Ὡς λέγει ὁ Zeller, «μόνον κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἐποχὴν ἀνεπτύχθησαν καὶ παρουσιάσθησαν ἐν πλήρει ἰσχύϊ τὰ συναισθήματα περὶ τῆς σημασίας καὶ τῆς δικαιώσεως τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου» [Zeller, Die Philosophie der Griechen, Leipzig, τόμ. 1 (1892), σ. 136]. Κατὰ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, ἡ ψυχὴ παντὸς ἀνθρώπου—ἀκόμη καὶ τοῦ «ἀπολωλὸτος» ἢ τοῦ ἐγκληματίου—εἶναι πολυτιμότερα παντὸς τοῦ ὄρατοῦ καὶ τοῦ ἀπτοῦ κόσμου (Ματθ. ιε', 26). Ὁ ἀνθρώπος «ἠγοράσθη τιμῆς» (Α' Κορ. ζ', 20)· δὲν ἐλυτρώθη «ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ» (Α' Πέτρ. α', 18-19). Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος τονίζει χαρακτηριστικῶς: Διὰ τὸν ἀνθρώπον «ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπος ἐγένετο. Ὁ Δεσπότης μου ἐσφάγη καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐξέχεεν ὅπως ἂν θρῶπῳ». Διὰ τῆς χριστιανικῆς πίστεως οἱ ἀνθρώποι γίνονται «θείας κοινωνοὶ φύσεως» (Β' Πέτρ. α', 4), λαμβάνουν «πνεῦμα υἰοθεσίας καὶ καθίστανται τέκνα καὶ κληρονόμοι τοῦ Θεοῦ, συγκληρονόμοι τοῦ Χριστοῦ» (Ρωμ. η', 14-17).

Τούτων οὕτως ἐχόντων, παραμένει ἀκλόνητος ἡ ἀλήθεια, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι τὸ κέντρον καὶ ὁ ἄξων τῆς παγκοσμίου ἱστορίας.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητὴς Πανεπιστημίου

Γενικὸς Διευθυντὴς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας

Δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον:
Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Περιοδικοῦ ΕΚΚΛΗΣΙΑ
Ὁδὸς Φιλοθέης 19, Ἀθήναι—Τηλέφ. 227.689.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΘΕΙΑ ΛΑΤΡΕΙΑ

2. ΜΕΤΑΠΟΣΤΟΛΙΚΑ ΠΑΤΕΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Μετά από την άγια Γραφή, στοιχεῖα σπουδαῖα πού θά μᾶς μιλήσουν γιά τὸ θέμα μας βρίσκουμε στὰ πρῶτα γραπτὰ μνημεῖα τῶν πρώτων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, δηλ. τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων καὶ τῶν πρώτων ἀπολογητῶν.

Ἔτσι ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος βλέπουμε νὰ ζητάη τίς συγκεκριμένες προσευχές καὶ δεήσεις τῶν Χριστιανῶν γιά διάφορα θέματα, ὅπως εἶναι ἡ ἐνίσχυσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Συρίας, ἡ ἐνδυνάμωσις τῆς στὸ μαρτύριο κ.λπ. Δὲν ζητάει μόνον τίς ἀτομικές προσευχές τῶν Χριστιανῶν στοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται, ἀλλὰ καὶ τίς κοινές δεήσεις τῆς Ἐκκλησίας. Γράφει πρὸς τὸν Ἱερὸ Πολύκαρπο :

— « Μνημονεύετε ἐν τῇ προσευχῇ ὑμῶν τῆς ἐν Συρίᾳ ἐκκλησίας, ἥτις ἀντὶ ἐμοῦ ποιμένη τῷ θεῷ χρῆται » (Ἱγνατίου, Πρὸς Ρωμαίους, Β.Ε.Π. τόμ. 2, 276).

— « Ἡ προσευχὴ ὑμῶν ἀπῆλθεν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας » (Ἱγνατίου, Πρὸς Πολύκαρπον, Β.Ε.Π. τόμ. 2, 282).

Ἐπίσης, γράφοντας πρὸς τοὺς Μαγνησίους, τοὺς λέγει :

— « Εἶδὼς ὑμᾶς πεπληρωμένους παντὸς ἀγαθοῦ, συντόμως παρεκάλεσα ὑμᾶς ἐν ἀγάπῃ Ἰησοῦ Χριστοῦ μνημονεύετέ μου ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν, Θεοῦ ἐπιτύχω καὶ τῆς ἐν Συρίᾳ Ἐκκλησίας, ἥς οὐκ ἄξιός εἰμι καλεῖσθαι ἐπίσκοπος. Ἐπιδέχομαι γὰρ τῆς ἡνωμένης ὑμῶν ἐν Θεῷ προσευχῆς καὶ ἀγάπης, εἰς τὸ ἀξιωθῆναι τὴν ἐν Συρίᾳ Ἐκκλησίαν διὰ τῆς εὐταξίας ὑμῶν ποιμανθῆναι ἐν Χριστῷ » (Ἱγνατίου, Πρὸς Μαγνησίους, Β.Ε.Π. τόμ. 2, 297).

Ἐπίσης, στὰ κείμενα τοῦ μάρτυρος καὶ φιλοσόφου Ἰουστίνου διασώζεται ἡ ἄνεσις καὶ ἡ ἐλευθερία στὴ διατύπωσι εὐχῶν καὶ αἰτημάτων τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Νὰ τί γράφει ὁ ἴδιος σχετικά μὲ τὸ βάπτισμα στὴν Α΄ του ἀπολογία :

— « Ἡμεῖς δὲ μετὰ τὸ οὕτω λουῖσαι τὸν πεπεισμένον καὶ συγκατατεθειμένον ἐπὶ τοὺς λεγομένους ἀδελφούς ἄγομεν, ἐνθα συνηγμένοι εἰσὶ, κοινὰς εὐχὰς ποιησόμενοι ὑπὲρ τε ἑαυτῶν καὶ τοῦ φωτισθέντος καὶ ἄλλων πανταχοῦ πάντων εὐτόνων, ὅπως καταξιωθῶμεν τὰ ἀληθῆ μαθόντες καὶ δι' ἔργων ἀγαθοῖ πολυτευταὶ καὶ φύλακες τῶν ἐντεταλμένων εὐ-

ρεθῆναι, ὅπως τὴν αἰώνιον σωτηρίαν σωθῶμεν » (Ίουστίνου, Ἀπολογία Α', Β.Ε.Π., τόμ. 3, σελ. 197, 15).

Ἀκόμα γιὰ τὰ διάφορα θέματα καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς σημειώνει, ὅτι οἱ χριστιανοὶ μὲ ὅλη τους τὴ δύναμι ὑμνοῦν τὸν Θεὸ καὶ μὲ συγκεκριμένας αἰτήσεις τὸν παρακαλοῦν.

— « Ἄθεοι μὲν οὖν ἐσμέν, τὸν δημιουργὸν τοῦδε τοῦ παντός σεβόμενοι, ἀνενδεῆ αἱμάτων καὶ σπονδῶν καὶ θυμιαμάτων, ὡς ἐδιδάχθημεν, λέγοντες, λό γ ω εὐ χ ῆ ς καὶ εὐ χ α ρ ι σ τ ῖ α ς ἐφ' οἷς προσφερόμεθα πᾶσιν, ὅ σ η δ ὕ ν α μ ι ς α ἰ ν ο ὕ ν τ ε ς, μόνην ἀξίαν αὐτοῦ τιμῆν ταύτην παραλαβόντες, τὸ τὰ ὑπ' ἐκείνου εἰς διατροφήν γενόμενα οὐ πυρὶ δαπανῶν, ἀλλ' ἑαυτοῖς καὶ τοῖς δεομένοις προσφέρειν, ἐκείνῳ δὲ εὐχαρίστους ὄντας διὰ λό γ ο υ π ο μ π ᾶ ς καὶ ὕ μ ν ο υ ς π έ μ π ε ι ν ὑ π έ ρ τ ε τοῦ γεγονέναι καὶ τῶν εἰς εὐρωστίαν πόρων πάντων, ποιότητων μὲν γενῶν καὶ μεταβολῶν ὠρῶν, καὶ τοῦ πάλιν ἐν ἀφθαρσίᾳ γενέσθαι διὰ πίστιν τὴν ἐν αὐτῷ αἰτήσεις πέμποντες » (Ίουστίνου, Ἀπολογία Α', ἔ. ἀ., σελ. 167).

Γιὰ τοὺς κατηχουμένους εἰδικές προσευχὲς ἀναπέμπονται ἀπὸ τοὺς πιστοὺς. Νὰ τί σημειοῦν οἱ Ἀποστολικὲς Διαταγές : « Καὶ πάντες οἱ πιστοὶ κατὰ διάνοιαν ὑπέρ αὐτῶν (τῶν κατηχουμένων) προσευχέσθωσαν λέγοντες· Κύριε ἐλέησον..... » (Διαταγαὶ Ἀποστόλων, Β.Ε.Π., τόμ. 2, σελ. 144).

Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ ἔχει τεράστια σημασία γιὰ τὸ θέμα μας εἶναι τὸ πρῶτο — πρῶτο λειτουργικὸ τυπικὸ τῆς ἀρχηγόνου Ἐκκλησίας.

Στὶς Ἀποστολικὲς Διαταγές, στὴ Διδαχὴ τῶν 12 Ἀποστόλων, στὸν μάρτυρα καὶ φιλόσοφο Ἄγ. Ίουστίνου, ὅπου διατυπώνεται τὸ πρῶτο βασικὸ λειτουργικὸ τυπικὸ, βλέπουμε νὰ ὑπάρχη μία ἐλευθερία στὴ διατύπωσι τῶν εὐχῶν τῆς θ. Λειτουργίας.

« Ἐπειτα ἀνιστάμεθα κοινῇ πάντες καὶ εὐχὰς πέμπομεν... καὶ ὁ προεστὼς εὐχὰς ὁμοίως καὶ εὐχαριστίας, ὅση δύναμις αὐτῷ ἀναπέμπει· καὶ ὁ λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων τὸ ἀμήν » (Ίουστίνου, Α' Ἀπολογία, Β.Ε.Π., τόμ. 3, σελ. 198). Εἶναι οἱ εὐχὲς πρὸ καὶ μετὰ τὴν καθαρίασι τῶν τιμίων δώρων.

Ὁ δὲ Τερτυλλιανὸς ἐπιβεβαιώνει : « Ἄνευ ὑποβολέως προσευχόμεθα, ἅτε ἀπὸ στήθους προσευχόμενοι » (Tertullian, Apolog. C, Migne P. L. 1,50 A).

Σ' ὅλες ὅμως αὐτὲς τὶς εὐχὲς ὑπάρχει μία βᾶσις, ἓνας πυρήνας. Τὸν βλέπουμε νὰ διατυπώνεται κυρίως στὴ Διδαχὴ τῶν 12 Ἀποστόλων. Αὐτὴ εἶναι μιὰ ἄλλη πλευρὰ ποῦ ἔχει σχέσι μὲ τὸ θέμα μας καὶ γιὰ τὴν ὁποία θὰ μιλήσουμε πιὸ κάτω.

3. ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ

Ἡ ζωὴ, ἡ πρᾶξι, τὸ μαρτύριον τῶν ἁγ. μαρτύρων παίζει τεράστιον ρόλον ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας παίρνουν κεντρικὴ θέσι οἱ Ἅγ. Μάρτυρες. Γίνονται κατὰ κάποιον τρόπον κι' αὐτοὶ διαμορφωταὶ τῆς θείας λατρείας. Ἐξ ἄλλου αὐτὸ τὸ μαρτύριον τῶν ἁγίων μαρτύρων εἶναι μία θεία λατρεία, εἶναι μία προσφορά, μία θυσία, μία ζωσα θεία λειτουργία. Κατὰ τὸ μαρτύριον, οἱ ἅγιοι μάρτυρες προσεύχονται, ἀναπέμπουν δὲ καὶ εἰδικὰ αἰτήματα. Ἐπομένως, τὸ παράδειγμά τους ἔχει σχέσι καὶ μὲ τὸ θέμα μας. Ἀπὸ τὰ πολυάριθμα παραδείγματα ἰδοὺ τὸ τοῦ Ἁγ. Πολυκάρπου : « Ὁ δὲ θαυμασιώτατος Πολύκαρπος ... διέτριβε μετ' ὀλίγων, νύκτα καὶ ἡμέραν οὐδὲν ἕτερον ποιῶν, ἢ προσευχόμενος περὶ πάντων καὶ τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησιῶν, ὅπερ ἦν σύνθετος αὐτῷ ἀκούσας δὲ αὐτοὺς παρόντας (τοὺς διώκτας του), καταβάς διελέχθη αὐτοῖς, θαυμάζοντων τῶν ὁρώντων τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ καὶ τὸ εὐσταθές, καὶ εἰ τοσαύτη σπουδὴ ἦν τοῦ συλληφθῆναι τοιοῦτον πρεσβύτερον ἄνδρα, εὐθέως οὖν αὐτοῖς ἐκέλευσε παρατεθῆναι φαγεῖν καὶ ποιεῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, ὅσον ἂν βούλωνται, ἐξητήσατο δὲ αὐτοὺς, ἵνα δῶσιν αὐτῷ ὥραν πρὸς τὸ προσεύξασθαι ἀδεῶς· τῶν δὲ ἐπιτρεψάντων, σταθεῖς προσήυξατο πλήρης ὢν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ οὕτως, ὡς ἐπὶ δύο ὥρας μὴ δύνασθαι σιωπῆσαι καὶ ἐκπλήττεσθαι τοὺς ἀκούοντας, πολλοὺς τε μετανοεῖν ἐπὶ τῷ ἐληλυθέναι ἐπὶ τοιοῦτον θεοπρεπῆ πρεσβύτερον. Ἐπεὶ δὲ ποτε κατέπαυσε τὴν προσευχὴν, μνημονεύσας ἀπάντων καὶ τῶν πώποτε συμβεβληκότων αὐτῷ, μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἐνδόξων τε καὶ ἀδόξων καὶ πάσης τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην καθολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὥρας ἐλθούσης τοῦ ἐξιέναι, ὄνω καθίσαντες αὐτὸν ἤγαγον εἰς τὴν πόλιν » (Μαρτύριον Πολυκάρπου, Β.Ε.Π., τόμ. 3, σελ. 22—23).

Ἄν οἱ ἅγιοι μάρτυρες, ὅπως ὁ Ἱερὸς Πολύκαρπος, ἔτσι προσεύχονται καὶ χωριστὰ αἰτήματα ἀναπέμπουν ἐν τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς ζωῆς τους, γιὰ καὶ μεῖς ποῦ ἡ ζωὴ μας εἶναι, πρέπει νὰ εἶναι ἓνα μαρτύριον, νὰ μὴ μιμούμεθα καὶ ἀνάλογα μὲ τίς περιστάσεις εἰδικὰ προσευχὰς νὰ μὴν ἀναπέμπωμεν ;

Εἶπαμε ἐξ ἄλλου, ὅτι ἡ ζωὴ καὶ ἡ πρᾶξι τῶν ἁγ. μαρτύρων διαμορφώνει κι' αὐτὴ τὴ θεία λατρεία μας. Ἀσφαλῶς δὲ καὶ σήμερον πρέπει νὰ διαμορφώσῃ κι' ἐμᾶς τοὺς ἱερεῖς, ποῦ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔργο μας εἶναι ἡ θεία λατρεία.

(Συνεχίζεται)

Ἄρχιμ. ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ
Ἱεροκήρυξ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ

Ἐπὶ τῇ 30ῇ ἐπετείῳ ἀπὸ τοῦ θανάτου του.

(†) Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Α΄
Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

ΣΤ΄
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ ἀνάρρησί του στὸν Θρόνον τῶν Ἀθηνῶν, ὕστερα ἀπὸ τὴν διαμάχην Μελετίου-Θεοκλήτου, ἦταν καρπὸς τῆς γενικῆς πρὸς τὸν Ἀρχμανδρίτην Χρυσόστομον ἐκτιμῆσεως καὶ τῆς ἀξιώσεως τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου, ποὺ μὲ ἐπιμονὴν σύστησε στὴν τότε Ἐπαναστατικὴ Κυβέρνησι τὴν πρόκρισί του μεταξὺ τῶν ὑποψηφίων ποὺ πρότεινε ἡ πενταμελής Ἱερά Σύνοδος γιὰ τὴν πλήρωσι τοῦ χηρεύοντος, μὲ τὴν ἀποχώρησι τοῦ Μητροπολίτου Θεοκλήτου, θρόνου.

Στὸν ἐκλογὴν ἐκεῖνη ὁ Χρυσόστομος εἶχε συνυποψήφιο τὸν Μητροπολίτην Δημητριάδος Γερμανὸν Μαυρομματῆ, ποὺ ἀπὸ τότε θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν ἀντιμετωπίζῃ σὰν ἀντίπαλο ἀποφασισμένον νὰ φθάσῃ στὰ ἄκρα γιὰ τὴν ἐξόντωσι καὶ ἀντικατάστασί του.

Δὲν ἐπεδίωξε τὴν ἐκλογὴν του. Ὡδηγήθηκε πρὸς αὐτήν. Οἱ φίλοι του, ὅσοι τὸν θαύμαζαν σὰν κληρικὸν καὶ σὰν ἐπιστήμονα, ὅσοι τὸν ἀγαποῦσαν, τοῦ τὴν παρουσίασαν σὰν ἀφειλόμενον καθήκονον πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ ἴδιος, μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ ἐπιστήμονος καὶ ἐρευνητοῦ, ποὺ ποτὲ δὲν ἀπέβαλε, κρίνοντας τὴν ἐκλογὴν του ἐκεῖνη καὶ συγκρίνοντας τίς πικρίες τοῦ ἀξιώματος, τίς ἀπερίγραπτες ἔγνοιες καὶ ἀπογοητεύσεις καὶ τὰ αἰώνια δυσεπίλυτα προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τίς ἀπαραίτητες «παρεξηγήσεις» κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, μὲ τὴν ἡρεμία τοῦ ἐπιστημονικοῦ γραφείου, ὀλίγους μῆνες πρὸ τοῦ θανάτου του, ἔλεγε: «Ἠδίκησα τὴν Ἐπιστήμην καὶ τὸν ἑαυτὸν μου γενόμενος Ἀρχιεπίσκοπος. Θὰ εἶχον ἤδη συγγράψῃ δωδεκάτομον Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐχω ὀλόκληρον τὸ ὑλικόν. Θὰ ἤμην Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας καὶ θὰ ἤμην ἡρεμος... Ἐγενόμην Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἐρρίφθην εἰς ἓνα πέλαγος προβλημάτων καὶ παρεξηγήσεων, χωρὶς νὰ γνωρίζω τὴν κακίαν καὶ τὰς παγίδας τῶν ἀνθρώπων».

Καὶ αὐτὰ μὲν ἔλεγεν ἐκεῖνος. Τὴν ἐποχὴν, ὅμως, ποὺ ἐξελέγη καὶ μέχρι τοῦ θανάτου του, ἡ προσωπικότης του ἦταν μία ἱστορικὴ ἀνάγκη. Ἡ Ἐκκλησία ἤθελε ἡρεμία. Ζητοῦσε ἐξύψωσι καὶ ἔπρεπε, ἀπερίσπαστη, νὰ ἐπιδιοθῇ στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐπούλωσι τῶν πληγῶν, γιὰ τὴν τόνωσι τῶν ἀδυνάτων, γιὰ τὴν ἀναπτέρωσι τῆς ψυχῆς τῶν Ἑλλήνων.

Καὶ τὸ ἔργον τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ

πάσης Ἑλλάδος, ὅπως πρῶτος ὁ Χρυσόστομος ὠνομάσθηκε, δὲν ἦταν ἐλαφρό. Ἦταν, ὅπως εἶναι καὶ σήμερα, βαρύτατο. Παρὰ τὸ θάμβος τῆς αἴγλης καὶ τοῦ μεγαλείου, ὁ θρόνος ὁ Ἀρχιεπισκοπικὸς δὲν παύει νὰ εἶναι ἓνα εἶδος... ἡλεκτρικῆς καρέκλας βραδείας ἐκτελέσεως!

Σταθμὸς στὴν Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος γενικώτερα, εἶναι ἡ Μικρασιατικὴ Καταστροφή. Πρὶν ἀπ' αὐτήν, ὁ Πανιερώτατος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν δὲν εἶχε ν' ἀντιπαλαίση παρὰ μὲ τὰ γενικὰ προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ εἰδικὰ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεώς του, ποὺ εἶχε πληθυσμὸ μειωμένο ἀλλ' ὁμοιογενῆ. Μετὰ ἀπ' αὐτήν ὁ Μακαριώτ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν εἶχε τὸ βάρος τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν ἀναγκῶν ἐνὸς πληθυσμοῦ ποὺ ἀπότομα ὑπέστη φοβερὴ αὔξησι. Τὸ ποιμνίό του, μὲ τὴν προσθήκη τῆς κατατρεγμένης — ἀλλὰ πανίσχυρης, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδείχθηκε, σὲ ζωτικότητα — προσφυγικῆς οἰκογενείας καὶ μὲ τὰ μύρια ἠθικά, πνευματικά, κοινωνικά καὶ οἰκονομικά, ἀκόμη, προβλήματα, βρέθηκε, ξαφνικά, ἑλληνόγλωσσο καὶ μερικὰ τουρκόγλωσσο, σχετικὰ εὐπορο καὶ ἀπόλυτα, μέχρις ἀπαθλιώσεως ἄπορο, στεγασμένο καὶ ἄστεγο, καὶ ἀλλοίμονον! — μπροστὰ σ' ἓνα τρομερὸ καὶ πελώριο ἐρωτηματικόν, ποὺ ἀντιπροσώπευε τὸ ἀδυσώπητο καὶ φρικαλέο μέλλον ποὺ μεγάλωνε ἡ ἀπατηλὴ φαντασία, ἡ ἀπώλεια ἐθνικῶν ἐδαφῶν καὶ ἡ οἰκονομικὴ καταστροφή μὲ τὴ διχοτόμησι τῆς δραχμῆς καὶ τόσα ἄλλα.

Σήμερα, ὀλίγα σχετικῶς, ντενεκεδόσιπα — ὑπολείμματα, ποὺ διέφυγον μέχρι στιγμῆς τὴν σκαπάνη τῆς προόδου, θυμίζουσι τὴν τραγωδίαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν πέρασε ἡ ἄτυχη Ἑλλάδα, ποὺ σὰν τὸν μυθικὸ Φοῖνικα ξαναγεννιέται ἀπὸ τὴν τέφρα της καὶ ποὺ ἀναγκάσθηκε νὰ δεχθῆ προσφυγιά, μὲ χίλιες ἀνάγκες, σὲ ποσοστὸ δυσβάστακτο καὶ γιὰ ἀκμαῖο οἰκονομικῶς λαό, ποὺ ἔφθανε στὰ 40% τοῖς ἑκατὸν περίπου τοῦ προκαταστροφικοῦ πληθυσμοῦ της.

Σ' αὐτὸν τὸν φοβερὸ ἀγῶνα ἐπιβιώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ὡς Ἀρχιεπίσκοπος, ἀνέλαβε τὶς εὐθύνες του, μὲ δραστηριότητα, προσπαθῶντας πάντοτε νὰ εἶναι τὸ ἐπισκοπικὸν ὑπόδειγμα ποὺ προσφέρει ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν στὴν Α' πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολήν Του (κεφ. γ' 2,3) «ἀνεπίληπτος, νηφάλιος, σώφρων, κόσμιος, φιλόξενος, διδακτικὸς, μὴ πάροινος, μὴ πλήκτης, μὴ αἰσχροκερδῆς, ἀλλ' ἐπιεικῆς, ἄμαχος, ἀφιλάργυρος», ἐνστερνισμένος τὴν ἀγάπην, τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἐναντι τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ὀλότητος, ἐναντι τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου καὶ ἐναντι τοῦ Ποιμνίου του.

«Νηφάλιος καὶ σώφρων, κόσμιος, φιλόξενος καὶ διδακτικὸς»,

ὁ εἰς ἡλικίαν 55 ἐτῶν ἀναλαβὼν τὸ πηδάλιον» τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, σοβαρὸς καὶ τυπικὸς ἐναντι ὄλων καὶ σύντομος στὶς ἀκροάσεις του, ποῦ ἦταν προσιτῆς σὲ ὄλους, ἐπιστήμους καὶ ἀσκήμους, πλουσίους καὶ πτωχοὺς, κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς, προσπάθησε νὰ κρατᾷ τὴν στάσι τοῦ στοργικοῦ πατέρα ἐναντι ὄλων τῶν πνευματικῶν του παιδιῶν.

Τύπος καὶ υπογραμμὸς εὐγενείας, ἀλλὰ χωρὶς ὑπερβολές, στὶς κοινωνικὰς καὶ ἀρχιερατικὰς ἐπαφὰς του κατέβαλε κάθε προσπάθεια γιὰ νὰ εἶναι ἄψογος. Στὶς πρῶτες προσπαθοῦσε νὰ συμπεριφύεται στὸν ἀπέναντί του, σὰν νὰ ἦταν ὁ σπουδαιότερος τῶν ἀνθρώπων, στὶς δευτέρες ἐξαντιλοῦσε ὅλη τὴν ἀγάπη του καὶ τὴν προστασία.

Δέχτηκε κάποτε στὴν Ἀρχιεπισκοπή, μὲ κάθε ἐπισιμότητα, ἕναν Ἀγγλικανὸν Ἐπίσκοπο. Τὸν Ἐπίσκοπο τῆς Υόρκης, μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων τῆς τότε κραταιοτάτης Ἀλβιῶνος. Ἦταν ἀπόγευμα καὶ κατὰ τὰ ἑλληνικὰ πατροπαράδοτα, προσφέρθηκε στὸν ἐπίσημο ξένο κληρικὸ γλυκὸ τοῦ κουταλιοῦ, ἀλλὰ μὲ ὅλη τὴν παλιὰ ἐθιμοτυπία τοῦ ἀσημένιου δίσκου, μὲ τὰ κρυστάλλινα ποτήρια, τὰ κουταλάκια καὶ τὸ ἀσημένιο βάζο μὲ τὸ γλυκὸ.

Ὁ Ἑγγλέζος δὲν εἶχεν ἰδέα ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴν παράταξι τῆς φιλοφρονήσεως. Νόμισε ὅτι ἡ τάξι ἐπέβαλε τὸ φάγωμα ὀλοκλήρου τοῦ περιεχομένου τοῦ βάζου καὶ μιὰ καὶ δύο, τὸ ἐπῆρε ὀλοκλήρο στὰ χέρια του καὶ ὑπὸ τὰ κατάπληκτα ὄμματα τοῦ κλητήρος ποῦ κρατοῦσε τὸν δίσκο, ἄρχισε νὰ τὸ τρώῃ. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, ὅμως, ἔμεινεν ἀδιάφορος. Ἐξακολουθοῦσε νὰ ὀμιλῇ σὰν νὰ μὴν συνέβαινε τίποτε, ἐπιβάλλοντας ἔτσι στοὺς γύρω του σιωπή. Σκέφθηκε ὅτι κάθε παρατήρησί του θὰ μπορούσε νὰ προσβάλῃ τὸν ξένο.

Σὲ λίγο, ὅμως, ὁ οὐρανίσκος καὶ ὁ οἰσοφάγος τοῦ Ἐξοχωτάτου Ἐπισκόπου ἄρχισε νὰ διαμαρτύρεται. Στὴν τέταρτη, κὰν πέμπτη κουταλιά, ἔφτασε στὸ «Ἀμήν». Παρέλυσε!

— «ὦ! Ἀἰ θεὸν γιού! Εἶναι πολὺ ὄραϊο, ἀλλὰ δὲν μπορῶ ἄλλο!

— «Ὅσο θέλετε! ἦταν ἡ ἀπάντησις καὶ ἡ συζήτησις συνεχίστηκε σὰν τίποτε νὰ μὴν εἶχε συμβῆ.

Σὲ ὅλες τίς θλίψεις καὶ τίς χαρὰς τῶν οικογενειῶν τῶν ἐφημερίων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, εὕρισκε χρόνον γιὰ νὰ μετέχη («κλαίων μετὰ κλαίωντων καὶ χαίρων μετὰ χαίρόντων»). Καὶ ὅταν ὁ Θεὸς καλοῦσε κανέναν κοντὰ Του, θεωροῦσε ἐπιτακτικὸ καθήκον του νὰ προστῆ τῆς κηδείας.

Στὴν Ἀρχιεπισκοπή ὑπηρετοῦσε στὰ χρόνια ἐκεῖνα, στὸ γραφεῖο τοῦ ἀλησιμονῆτου Ἐμμανουὴλ Φαρλέκα, σὰν βοηθός του, ἕνα χλωμὸ κοντὸ παλληκάρι, ὁ Βασίλης Χόμπογλου. Ὁρφανὸς ἀπὸ

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ἐν τῷ μέρει τῶν τροφίμων τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ὁργανοτροφεῖου Βουλιαγμένης.

πατέρα και μάννα, θύμα τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς, εἶχε προστατευθῆ ἀπὸ τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Ὁρφανοτροφεῖο Βουλιαγμένης και μετὰ τὴν ἀποφοίτησί του προσελήφθη ἀπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν ὡς ὑπάλληλος. Ἡ κακοτυχία, ὅμως, τότε, σὲ μιὰν ἐποχὴ πού ἡ φυματίωσις θέριζε, τὸν ἀκολουθοῦσε. Κρυολόγησε ὁ δυστυχισμένος ὁ Βασίλης, ἔπαθε τὴν φοβερὴ «καλπάζουσα» και πέθανε...

Ἦτανε ἓνα συννεφιασμένο, θλιβερό, χειμωνιάτικο ἀπομεσήμερο. Στὴν Ἐκκλησία τοῦ Ἀ΄ Νεκροταφείου γινόνταν ἡ κηδεῖα του. Ἡ πιὸ περίεργη κηδεῖα πού θὰ ἔγινε ποτέ. Στὴ μέση τοῦ Νοοῦ τὸ φέρετρο. Ἐνα φτηνὸ φέρετρο μὲ τὸν νεκρό, στολισμένο μὲ λίγα λουλούδια και δύο-τρία κεράκια ἀναμμένα και κολλημένα στὶς ἄκρες του. Κοντὰ σ' αὐτὸ ὁ μοναδικὸς συγγενής. Ἡ μαυροφορεμένη ἀδελφὴ τοῦ νέου πού ἔφευγε και πέντε ἢ ἕξι ὑπάλληλοι τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

Στὶς 4 ἀκριβῶς ἀνοιξε ἡ Ὁραία Πύλη, και τότε ξαφνικὰ ὁ φτωχικὸς νεκρικὸς διάκοσμος ἄλλαξε. Ἄναψε ὁ πολυέλαιος και ἐκεῖ στὴν Ὁραία Πύλη, φάνηκε ὁλόκληρος ὁ ἱερός κλῆρος τοῦ Νεκροταφείου και τελευταῖος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος.

Ἡ ἄκρα ἀντίθεση ἔδωκε σ' αὐτὴν τὴν κηδεῖα τοῦ ταπεινοῦ, τὸ μεγαλεῖο τῆς ἀγάπης, τὴ λαμπροφόρα Χάρι τοῦ Χριστοῦ...

Εὐγενικὸς ἀλλὰ και ἀπὸ χαρακτῆρος σοβαρὸς σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις του, ὅταν ἀπευθυνόνταν σὲ κάποιον συνομιλητὴ του μεταχειρίζονταν σχεδὸν πάντοτε τὸ «σᾶς παρακαλῶ» ἢ «σᾶς εὐχαριστῶ», χωρὶς ὅμως και νὰ εἶναι διαχυτικὸς, ἀπὸ χαρακτῆρος. Αὐτὴ ἡ φυσικὴ σοβαρότης του, τοῦ στοίχιζε τὴν ἀπώλεια «φίλων» πού ἦσαν συνηθισμένοι σὲ ἄλλου εἴδους ἀτμόσφαιρα. Ἐκεῖ πού συζητοῦσε, μόλις πίστευε ὅτι τελείωσε ἡ ὥρα και ὁ σκοπὸς τῆς συναντήσεως, ἀπότομα, χωρὶς καμμία δικαιολογία, σηκώνονταν, ἀποχαιρετοῦσε και ἔφευγε. Ἡ δουλειά του, ἐπτελεσι καθήκοντος ἀπέναντι στὴν Ἐκκλησία ἢ στὴν Ἐπιστῆμη, εἶχε τὸ προβάδισμα. Και ἐκεῖνο τὸ «Χαίρετε!», πού τόσο γρήγορα μέσα ἀπὸ τὰ παχειὰ του χεῖλη πρόφερε, ἄφηνεν ἄλλους ἀποσβολωμένους και ἄλλους δυσαστημένους. Μόνον ἐκεῖνοι πού τὸν ἤξευραν δὲν τὸν παρεξηγοῦσαν.

Κάποτε, ἡ ἀδελφὴ του Κατίνα, ἐγκατεστημένη στὴν Αἴγυπτο, τοῦ παρουσίασε μιὰ φίλη της, πλουσία κυρία ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια, πού ζήτησε νὰ τὸν γνωρίσῃ, ὅταν ἦλθε στὰς Ἀθήνας. Ἡ κυρία πίστευε ὅτι ἐπρόκειτο νὰ κἀνῃ τὴν συνηθισμένη «φιλικὴ ἐπίσκεψι» στὸν σοφὸ Ἱεράρχη και ἐτοιμάσθηκε γιὰ ὅλες ἐκεῖνες τὶς τυπικότητες τῆς βεγγέρας, μὲ τὰ «πῶς εἴσθε;», «τί κάνετε;», «ποῦ σπουδάζουν τὰ παιδιὰ σας;», «τί δουλειὰ κάνει ὁ ἄνδρας σας;» και τόσα ἄλλα «περὶ ἀνέμων και ὑδάτων», πού λέγονται μέσα σὲ τόσα μειδιάματα και σερβιρίσματα στὶς οἰκογενειακὲς ἐπισκέψεις.

Ἐδῶ ὁμῶς τὰ πράγματα ἐξελίχθησαν διαφορετικά.

Ὁ τόπος τῆς ὑποδοχῆς δὲν ἦταν κανένα σαλόνι. Ἦταν τὸ γραφεῖο τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου, ποῦ δὲν εἶχεν ἰδιαιτέρο γραμματέα καὶ ποῦ εἶχε συνεχῶς ἀνοικτὴ τὴν θύρα μὲ ἓνα κουδουνάκι, στὴν δεξιὰ μεριά τοῦ κουφώματός της γιὰ νὰ εἰδοποιῆτε μὲ τὴν πίεσί του ὁ Ἀρχιεπίσκοπος—ὅπου δῆποτε εὐρίσκετο—ὅτι κάποιος τὸν ζητεῖ.

Τὴν ὠρισμένη ὥρα, ἐνῶ στὸ γραφεῖο του βρισκόνταν ἡ «ἐπίσκεψις», ὅπως θὰ λέγαμε, κατέφθασε ἐκεῖνος, μὲ τὸ γοργὸ πάντοτε βῆμα του, (καὶ εἰς ἐνδειξιν ἄκρας συγκαταβάσεως), ἐκάθισε—ἐνῶ συνήθως δέχονταν ὄρθιος — στὴν ἄκρη τῆς πολυθρόνας...

Ἡ κυρία ὑποκλίθηκε, (ἐφίλησε χέρι) καὶ κάθισε, ὅπως καὶ ἡ ἀδελφή του σὲ μία ἀπὸ τὶς πολυθρόνες τοῦ Γραφείου, γιὰ νὰ διεξαχθῇ τὸ ἀναμενόμενον καὶ καθιερωμένον στίς ἑλληνικὰς ἐπισκέψεις (αλακερτί).

«Πότε ἦλθατε»; τὴν ἐρώτησε, μὲ εὐγένεια.

«Χθές, Μακαριώτατε!» ἀπήντησε ἡ κ. Κ.Α. εὐχαριστημένη.

«Θὰ μείνετε πολὺν χρόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα;», ἐρώτησε ξανά.

«Ἦλθα διὰ τὰ λουτρά μου καὶ ἐζήτησα νὰ Σᾶς γνωρίσω καὶ νὰ Σᾶς φιλήσω τὸ χέρι, Μακαριώτατε!», ἀπήντησεν ἐνθουσιασμένη ἡ κ. Κ.Α.

Ἐδῶ, ὁμῶς, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος σηκώθηκε. Ἡ ὥρα του ἦταν μετρημένη καὶ τοῦ τὴν ἔκλεβε ἡ κ.Κ.Α. Ἦταν γι' αὐτὸν ἀπαράδεκτο. Καὶ γρήγορα, γρήγορα διέκοψε.

«Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ! Χαίρετε! Σᾶς εὐχομαι καλὴν διαμονήν!».

Καὶ ἐπῆλθε, ἐνῶ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἡ ἀδελφή του δὲν ἤξερε τί νὰ εἰπῇ καὶ τί νὰ ὁμολογήσῃ καὶ ἡ κ. Κ.Α. ἔμενεν ἐμβρόντητη ἀπὸ τὴν λῆξι τῆς ... «ὑποδοχῆς»!

Ὅταν τὴν ἄλλη μέρα ἡ ἀδελφή του, ἀπ' ἔξω, ἀπ' ἔξω τόλμησε νὰ εἰπῇ ὅτι ἡ φιλενάδα της περίμενε νὰ ἰδῇ περισσότερον τὸν Ἀρχιεπίσκοπο καὶ ὅτι εἶχεν ἐτοιμασθῇ ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια γι' αὐτὴν τὴν ἐπίσκεψι, ἐκεῖνος εἶπε:

— Εἶσαι περίεργος ἄνθρωπος! Εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπασχολοῦμαι περισσότερον; Μὲ ἐγνώρισε, τὴν ἐχαιρέτησα, ἐτελείωσεν!

Μιὰν ἄλλην ἡμέρα, ὕστερα ἀπὸ καιρό, ὁ Χρυσόστομος διηρωτᾶτο γιὰτί κάποιος Ἀρχιερεὺς εἶχε μαζύ του ψυχρανθῆ.

— Φαντασθῆτε, ἀγαπητέ, ὅτι μοῦ εἶπεν ὅτι εἶμαι καλός!... Καὶ ὅτι ἐπὶ τέλους, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ πίνωμε μαζύ κάπου-κάπου καὶ καμμιὰ μπύρα... Σκεφθῆτε. Ἐγὼ νὰ πίνω μπύρα!... Περίεργον! Δὲν ἀντιλαμβάνονται ὅτι δὲν εἶναι δυνατὰ αὐτὰ τὰ πράγματα...

(Συνεχίζεται)

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Ι. ΝΕΑΜΟΝΙΤΑΚΗΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΣΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

ΞΘ'. Είναι πράγμα θαυμαστό ἡ ἐγκράτεια, καὶ ἡ ὀλιγάρκεια, καὶ τὸ νὰ μὴν κυριαρχῆσαι ἀπὸ τὶς ἡδονές, οὔτε καὶ νὰ σὲ σέρνῃ σκλάβο τῆς, σὰν σκληρὴ καὶ μικρότερη κυρὰ ἡ κοιλία σου. Καὶ ποῖός ὑπῆρξε τόσο περισσότερο κακοσυντηρημένος, πού δὲν εἶναι καθόλου ὑπερβολὴ νὰ εἰπῆ κανεὶς, κί' ἄσαρκος; Γιατί τὶς μὲν χορτασιές καὶ τὰ παραφορτώματα τοῦ στομαχιοῦ τ' ἀφῆκεν γιὰ τοὺς παραλογώτερους, καὶ γι' αὐτοὺς πού ἡ ζωὴ τους ἦταν δουλόπρεπη καὶ παραδομένη πρὸς τὰ γήϊνα. Αὐτὸς δὲν ἀναγνώριζε σὰν σπουδαῖα κανένα ἀπὸ τὰ ἰσότιμα μέλη τοῦ σώματος μετὰ τοῦ λαιμοῦ· ἀλλὰ ζοῦσε μονάχα μὲ τ' ἀπαραίτητα, ἕως ἐκεῖ πού ἔπρεπε, καὶ σὰν μοναδικὴ του ἀπόλαυσην ἤξερε, νὰ μὴν φαίνεται πῶς ζῆ με ἀπολαύσεις. Κί' οὔτε νὰ πληθαίνουν γι' αὐτὸ οἱ ἀνάγκες του· ἀλλὰ ν' ἀποβλέπη πρὸς τὰ κρίνα καὶ πρὸς τὰ πουλιά, πού ἡ ὁμορφία τους εἶναι φυσικὴ καὶ ἡ τροφή τους ἔτοιμη· σύμφωνα μὲ τὴν μεγάλη παραίνεση τοῦ Χριστοῦ μας, πού φτώχεψε γιὰ μᾶς καὶ ντύθηκε σάρκα, γιὰ νὰ πλουτίσῃ ἡμᾶς ἀπὸ θεότητα. Αὐτὸς ἦτανε καὶ ὁ λόγος πού δὲν εἶχεν αὐτὸς παρὰ ἓνα χιτωνίσκο κί' ἓνα φτωχοφόρεμα, καὶ πού κοιμώντανε καταγῆς, καὶ οἱ ἀγρυπνίες, κί' ὅτι δὲν ἐπήγαινε στὰ λουτρά, πού ἦτανε οἱ σοβαρολογίες του, καὶ τὸ ψωμί καὶ τ' ἀλάτι τὸ ἄριστο δεῖπνο, πού εἶναι τὸ προσφάγι ὄλου τοῦ κόσμου· καὶ πιετό του εἰρηνικὸ κί' ἄφθονο, αὐτὸ πού ἀναβρᾶνε οἱ πηγές, χωρὶς ἡμεῖς νὰ κοπιάζωμε διόλου. Ἐπ' αὐτά, ἡ μαζὶ μ' αὐτὰ προῆλθαν καὶ οἱ φροντίδες καὶ οἱ θεραπείες τῶν ἄρρωστων, καὶ ἡ σύμφωνη μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ κοινοπραξία μας, κοινὴ μας σ' ὅλα στοχαστικὴ συμπεριφορά. Γιατί ἔπρεπε νάχω τὸ ἴδιο μ' αὐτὸν μερίδιο στὰ δυσάρεστα, παραμερίζοντας ὅλα τ' ἄλλα.

Ο'. Εἶναι μεγάλο πράγμα ἡ παρθενία καὶ ἡ ἀγαμία, καὶ τὸ νᾶσαι στήν ἴδια σειρὰ μὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ μὲ τὴν μοναδικὴ τους φύση· γιατί διστάζω νὰ εἰπῶ μὲ τὸν Χριστό· πού αὐτὸς ὅταν θέλησε νὰ γεννηθῆ γιὰ μᾶς τοὺς θνητοὺς, γεννηθήκεν ἀπὸ παρθενικὴ κόρη, θέλοντας νὰ μᾶς ὀρίσῃ, πῶς ἡ παρθενία μᾶς μεταφέρει ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια, κί' ὅτι στενεύει τὸν κόσμον, ἢ καλύτερα ὅτι ξεπροβοδᾷ τὸν κόσμον αὐτὸν πρὸς τὸν οὐράνιον κόσμον, τὸν σημερινὸ πρὸς τὸν μελλούμενον. Ποῖός λοιπὸν τὴν παρθενίαν ἐτίμησε περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον; ἢ ἐνομοθέτησε γιὰ τὴν σάρκα, ὄχι μοναχὰ μὲ τὴν ὑποδειγματικὴν τοῦ ζωὴ ἀλλὰ καὶ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

154. Ἐὰν τὸ νεοφώτιστον βρέφος δὲν ἔχη ἐπαρκῆ κόμην, ὥστε νὰ δυνηθῆ ὁ ἱερεὺς νὰ ἐπιτελέσῃ τὴν τριχοκουρίαν, δύναται αὕτη νὰ τελεσθῆ βραδύτερον καὶ νὰ ἀναγνωσθοῦν τότε αἱ σχετικαὶ εὐχαὶ ἢ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ τελεσθῆ μαζὶ μὲ τὸ βάπτισμα; (Ἐρώτησις Αἰδεσιμ. Π. Βέργη).

Τὰ περισσότερα καὶ τὰ ἀρχαιότερα χειρόγραφα ποὺ περιέχουν τὴν ἀκολουθία τοῦ ἀγίου βαπτίσματος τοποθετοῦν τὶς εὐχὰς τῆς τριχοκουρίας ἀμέσως μετὰ τὴν ἀκολουθία τῆς ἀπολούσεως, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ νεώτερα χειρόγραφα καὶ τὰ σημερινὰ ἔντυπα, χωρὶς ὅμως νὰ καθορίζουν ἂν οἱ δύο αὐτὲς ἀκολουθίαι ἐγίνοντο συγχρόνως τὴν ἰδίᾳ ἡμέρᾳ, δηλαδὴ τὴν ὁγδόη ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος, ἢ ἂν ἡ τριχοκουρία ἐτελεῖτο ἀργότερα. Καὶ ἀπὸ τὴν ἔλλειψι αὐτῆς σχετικῆς διατάξεως καὶ ἀπὸ τὸν ὑπαινιγμὸ τῆς πρώτης εὐχῆς («τὸν προσελθόντα δοῦλόν σου... ἀπαρχὴν ποιήσασθαι κείρασθαι τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ») καὶ ἀπὸ τὸν ὅλον προορισμὸ τῆς ἀκολουθίας γίνεται φανερό, ὅτι δὲν ἐτελεῖτο αὐτὴ ἀμέσως μετὰ τὸ βάπτισμα, οὔτε κἂν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπόλουσι. Ὅταν ὁ νεοφώτιστος ἐπρόκειτο γιὰ πρώτη φορὰ μετὰ τὸ βάπτισμά του νὰ «κείρῃ τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ», σὲ μὴ σταθερῶς καθωρισμένο χρόνον, προσήρχετο στὸν ναὸ καὶ τοῦ ἔκειρε συμβολικῶς τὴν κόμην ὁ ἱερεὺς καὶ ἀνεγίνωσκε τὶς εὐχὰς τῆς τριχοκουρίας. Καὶ αὐτὴ ὅμως ἡ ἀκολουθία εὐρίσκετο σὲ ἄμεσο σχέσι μὲ τὶς ὅλες βαπτισματικὰς τελετὰς καὶ ἀποτελοῦσε, τρόπον τινά, τὴν κατακλιεῖδα ὅλων.

Σὲ μεταγενεστέρα ἐποχὴ ἐπεκράτησε γιὰ διαφόρους λόγους ἡ

μὲ ὅσα σπουδαῖα ἔγραφε; Ποιὸς ἔκτισε τοὺς Παρθενῶνες καὶ τί-
νος εἶναι οἱ γραφεῖς ἐντολές, ποὺ μ' αὐτὲς ἐσωφρόνιζε μὲν ὅλες
μας τὶς αἰσθήσεις, ἔβαζε δὲ σὲ τάξην κάθε μέλος, καὶ τῶπειθε νὰ
ζῆ ὄντως τὴν παρθενικὴν ζωὴν, προσέχοντας πρὸς τὴν ἐσωτε-
ρικὴν ὁμορφίαν κ' ἀπὸ τὰ ὄρατὰ ὀδηγώντας πρὸς τὰ ἀόρατα;
Κι' ὅ,τι μὲν εἶναι ἐξωτερικὸ τῶκανε νὰ μαραίνεται, κρυφάρπαζε
δὲ τὴν ὑλικὴν μας φύσιν ἀπὸ τὴν φωτιά, κ' ἐφάνερωνε στὸ Θεὸ
τὴν ἀθέατη. Ποῦ αὐτὸς μόνον εἶναι ὁ νυμφίος τῶν καθαρῶν
ψυχῶν, καὶ συναθροίζει κοντὰ του τὶς ψυχὰς ποὺ ἀγρυπνοῦν,
ποὺ τρέχουν νὰ τὸν συναπαντήσουν μ' ὀλόφωτες λαμπάδες καὶ
μὲ τὸ λυχνάρι τους γεμάτο ἀπὸ λάδι.

(Συνεχίζεται)

Ἀπόδοσις ΘΕΟΔΟΣΗ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ

τάσις νὰ συγκεντρώνωνται σὲ μία ἐνιαία ἀκολουθία ὅλες οἱ προβαπτισματικὲς καὶ μεταβαπτισματικὲς τελετές, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο γίνεται καὶ σήμερα. Καὶ πρώτη φαίνεται ὅτι ἠνώθη μὲ τὸ βάπτισμα ἡ ἀκολουθία τῆς τριχοκουρίας, ἐνῶ ἡ ἀπόλουσις ἔμενε νὰ τελεῖται τὴν ὀγδόη ἀπ' αὐτὸ ἡμέρα. Τὴν πρώτη μαρτυρία ἔχομε ἀπὸ κώδικα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, τὸν Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν 670. Κατ' αὐτὸν ἡ τριχοκουρία ἐγένετο πρὸ τῆς ἀπολύσεως τοῦ βαπτισματος. Γιὰ πρακτικοὺς λόγους ἀργότερα ἡ τριχοκουρία ἐγένετο, ὅπως καὶ σήμερα, ἀμέσως μετὰ τὸ χρῖσμα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἔνδυσι τοῦ νεοφωτιστοῦ. Αὐτὸ μαρτυρεῖται κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἀπὸ τὸν Συμεὼν Θεσσαλονίκης (Διάλογος..., κεφ. 67) καὶ τὸν κώδικα Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν 664. Αὐτὸ τελικὰ καὶ ἐπεκράτησε. Ἀπὸ τὴν διάταξι ὅμως ἐνὸς χειρογράφου τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, τοῦ Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν 1910, μποροῦμε νὰ συμπεράνωμε, ὅτι δὲν ἦταν αὐτὸ καὶ ἀπολύτως ὑποχρεωτικὸ, ἀφοῦ ἄφηγε στὴν διάκρισι τοῦ ἱερέως νὰ τελέσῃ ἢ ὄχι κατὰ τὴν ὥρα ἐκείνη τὴν τριχοκουρία: «Εἰ δὲ βούλει κουρεῦσαι τὸ παιδίον ἅμα αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐν ἣ ἐβαπτίσθη, μετὰ τὸ εἰπεῖν τὸ Ἑσφραγίς δωρεᾶς...» εὐθὺς κούρευσε τοῦτο».

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω συνάγομε ὅτι τὸ νὰ τελεσθῇ ἡ τριχοκουρία χωριστὰ ἀπὸ τὸ βάπτισμα, ἰδίᾳ ὅταν συντρέχουν εἰδικοὶ λόγοι, ὅπως ἐκεῖνος ποῦ ἐπικαλεῖται ὁ ἐρωτῶν, ὄχι μόνον δὲν ἀντίκειται πρὸς τὴν ἀρχαίαν πρᾶξι καὶ τὸν προσορισμὸ τῆς ἀκολουθίας αὐτῆς, ἀλλὰ ἀντιθέτως θὰ μπορούσαμε νὰ εἰποῦμε, ὅτι ἔτσι τίθενται τὰ πράγματα στὴν ὀρθὴ καὶ λογικὴ των σειρᾶ. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ πέντε καὶ πλέον, καθὼς εἶδαμε, αἰῶνες ἐπεκράτησε νὰ τελεῖται ἡ τριχοκουρία συναπτὰ πρὸς τὸ ἅγιο βάπτισμα καὶ ἡ ἀναβολὴ τῆς καὶ πράγματα θὰ παρεῖχε καὶ πρὸς τὴν κρατοῦσα πρᾶξι δὲν θὰ ἦτο σύμφωνος καὶ οὔτε τίποτε τὸ ἰδιαίτερο θὰ προσέθετε γιὰ τὴν προβολὴ καὶ ἀξιοποίησι τῆς ἀκολουθίας αὐτῆς, ἀφοῦ αὐτὸ θὰ γινόταν μόνον σὲ σπάνιες ἐντελῶς περιπτώσεις, ἔχω τὴν γνώμη ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀναβληθῇ. Νομίζω πὼς καὶ στὴν χειροτέρα ἐν προκειμένῳ περιπτώσει θὰ βρῆ ὁ ἱερεὺς ἔστω καὶ μερικὰ ἔχνη κόμης γιὰ νὰ ἀποκόψῃ κατὰ τὴν συμβολικὴ αὐτὴ κουρά.

155. Ἐπιτρέπεται ἡ κουρά τῆς κόμης ἀβαπτίστου βρέφους ὑπὸ τῆς μητρὸς του καὶ ἐὰν ὄχι, ὅπως πιστεύεται ἀπὸ πολλοὺς, διατί; (Ἐρωτήσεις Αἰδεσιμ. Ἐ. Καραμπέλα).

Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορο. Οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοὶ ποῦ ἐβαπτίζοντο σὲ μεγάλη ἡλικία, φυσικὰ ἔκοπταν τὰ μαλλιά των ὁπόταν ἤθελαν. Τὸ ἴδιο καὶ τὰ παιδιὰ ποῦ βαπτίζονται σὲ κάπως

ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

ΕΙΣ ΠΤΩΣΙΝ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ

Αὐτὸ ποῦ προφήτευσε ὁ γέρον Συμεών, κατὰ τὴν Ὑπαπαντή, γιὰ τὸν Χριστό, ὅτι «κείται εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν» (Λουκ. β', 34), πραγματοποιεῖται σὲ ὅ,τι συμβαίνει μὲ τὴν Ἀγία Γραφή καὶ τὴ μελέτη τῆς. Ἡ Γραφή δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, σὲ τελευταία ἀνάλυση, παρὰ λόγος γιὰ τὸν Χριστό, προτυπωτικὸς καὶ προφητικὸς στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ἱστορικὸς καὶ ἐσχατολογικὸς στὴν Καινὴ Διαθήκη. Ἡ κοινω- νία τῆς Ἀγίας Γραφῆς εἶναι κοινω- νία τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὅπως ἡ κοινω- νία τῆς Σαρκὸς καὶ τοῦ Αἵματός του, ὅταν γίνεται μὲ πίστη καὶ μετάνοια, εἶναι φάρμακο ζωῆς, ἐνῶ ὅταν γίνεται χωρὶς αὐτὰ ὁδηγεῖ στὴν ἀπώλεια (Α' Κορ. ια', 27), ἔτσι καὶ ἡ μελέτη τῆς Γραφῆς. Ὁ Χριστός, μὲς ἀπὸ τῆς σελίδος τῆς, ἀνά- λογα μὲ τὴν ψυχικὴ κατάστασι τῶν μελετητῶν τῆς, «κεί- ται εἰς πτώσιν» τῶν μὲν καὶ «εἰς ἀνάστασιν» τῶν δέ.

Ὁ Χριστός λέγει κάπου στὸ Εὐαγγέλιο: «Ἐὰν μὴ στρα-

μεγάλῃ ἡλικίᾳ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διατηροῦν τὴν κόμη των ἐπὶ μῆνες γιὰ νὰ τὴν κόψουν μετὰ τὸ βάπτισμα.

Τὸ νόημα τῆς τριχοκουρίας δὲν εἶναι ὅτι τὸ βρέφος προσφέρει τῆς πρῶτες τρίχες τῆς κεφαλῆς του στὸν Θεό, ἀλλ' ὅτι προσφέρει σ' Αὐτὸν «ὡς ἀπαρχὴ καὶ θυσία», κατὰ τὸν Συμεὼν Θεσσαλονί- κης, τοῦ ὅλου σώματός του τὴν πρώτη μετὰ τὸ βάπτισμα κόμη του. Τοῦτο ὥραϊα ἀναλύει ὁ Συμεὼν: «Κεῖρει (ὁ ἱερεὺς) τὰς τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ σταυροειδῶς τρίχας, ἅμα μὲν καὶ διὰ τὸ κεφαλὴν ἔχειν τὸν Χριστὸν καὶ ἀπερικαλύπτως ὀφείλειν προσεύχεσθαι, ὡς καὶ ὁ Παῦλος διδάσκει, ἅμα δὲ καὶ ὡς σφραγίδα τινὰ τοῦτο ποιῶν, τὴν κουράν, ἐπεὶ καὶ σταυροειδῶς τοῦτον κεῖρει, ἵνα καὶ πᾶν περι- τὸν τῶν ἐννοιῶν ἀπορρίπτῃ, διὸ δὴ καὶ οἱ μοναχοὶ ἀποκείρονται. Καὶ πᾶς πιστὸς τὰ περιττὰ καὶ μὴ τοσοῦτον εἰς χρῆσιν παραιτεῖ- σθαι ὀφείλει. Ἔτι δὲ καὶ ὡς ἀπαρχὴ καὶ θυσία τοῦ ἀνθρωπειοῦ σώματος ἀπὸ τοῦ βαπτισθέντος αἱ τρίχες Χριστοῦ προσφέρονται· τοῦ γὰρ ὅλου σώματος ὡς ἀναθυμιάσις εἰσι» (Διάλογος..., κεφ. 67).

Τὸ ἔθιμο ποῦ ἀναφέρει ὁ ἐρωτῶν ἀσφαλῶς προέρχεται ἀπὸ παρανόησι τῆς ἐννοίας τῆς τριχοκουρίας σὲ ἐποχὴ ποῦ εἶχε ἐπικρα- τήσει νὰ βαπτίζωνται τὰ παιδιὰ σὲ πολὺ μικρὰ ἡλικίᾳ καὶ οὕτως ἡ ἄλλως δὲν ὑπῆρχε ἀνάγκη κουρᾶς τῆς κόμης των πρὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

φῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν» (Ματθ. ιη', 3). Ἄλλοῦ, εὐχαριστεῖ τὸν Πατέρα του ὡς ἐξῆς: «Ἐξομολογοῦμαι σοι, Πάτερ, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα (δηλαδή τις πνευματικές ἀλήθειες τῆς Καινῆς Διαθήκης) ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις» (Ματθ. ια', 25). Καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γράφει στοὺς Κορινθίους γιὰ «τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ» (Α' Κορ. α', 25), ποὺ ἐξασφαλίζει τὴ δοχὴ καὶ τὴν τήρηση αὐτῶν τῶν ἀληθειῶν, σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὴ σοφία τοῦ κόσμου, ἀνίκανη νὰ οἰκειωθῇ τὴ διδασκαλία τῆς οὐρανίας φιλοσοφίας.

Γιὰ νὰ κατακτήσῃ κανεὶς τὸν θησαυρὸ ἀληθείας καὶ ζωῆς, ποὺ περιέχει ἡ Γραφή, πρέπει νὰ ἔχη μιὰ λογικὴ ἀνάλογη πρὸς αὐτὸ τὸ περιεχόμενον. Τὴ νηπιακὴ λογικὴ τῆς καθαρῆς καρδιάς (Ματθ. ε', 8), τῆς ταπεινοφροσύνης, τῆς ἀγνῆς δίψας τοῦ Θεοῦ (Φιλίπ. δ', 8). Νὰ εἶναι, ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, σὰν τὸ μικρὸ καὶ ἄδολο παιδί, ποὺ ἐμπιστεύεται μὲ δροσερὴ παρθενικότητα σκέψως, μὲ ὅλη του τὴν καρδιά, ὅ,τι τοῦ λέγει ὁ πατέρας του, ἔστω καὶ ἂν ὁ νοῦς καὶ ἡ ὑλικὴ πείρα δὲν μποροῦν νὰ τοῦ τὸ ἐξηγήσουν. Ἀπ' αὐτὴ τὴν πίστη δὲν λείπουν πάντα κάποιο σάστισμα, κάποιοι δισταγμοί, ποὺ ὀφείλονται ἀκριβῶς στὴ συνήθη λογικὴ. Ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ ἐπηρεάσουν καταστροφικὰ. Παραδείγματα πρόχειρα ἡ Μαρία κατὰ τὸν Εὐαγγελισμό (Λουκ. α', 29· 34), ὁ ἄδολος Ναθαναὴλ κατὰ τὴν πρώτη φάση τῆς κλήσεώς του μέσῳ τοῦ Φιλίππου (Ἰωάν. α', 47).

Ἐποῖος διαβάζει ἢ ἀκούει ἔτσι τὴ Γραφή, φωτίζεται, στηρίζεται, σώζεται. Γι' αὐτόν, ἡ Γραφή «κεῖται εἰς ἀνάστασιν».

Ἀντίθετα, ὅποιος τὴ διαβάζει ἢ τὴν ἀκούει μὲ πεποιθήση στὴ δική του κρίση, χωρὶς παιδικότητα, δὲν βλέπει τὸ σωτήριο νόημά της. Γι' αὐτόν, ἡ Γραφή «κεῖται εἰς πτώσιν». Εἶναι ἡ περιπτώση τῶν ἀπίστων καὶ τῶν αἰρετικῶν.

«ΖΗΛΟΣ ΟΥ ΚΑΤ' ΕΠΙΓΝΩΣΙΝ»

Ὁ ζῆλος γιὰ τὸν αὐτοκαταρτισμὸ μας καὶ γιὰ τὴν πρόοδο καὶ τὴν δόξα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι σημάδι πνευματικῆς ὑγείας καὶ ὀλκῆς. Ὅπου ὑπάρχει ζῶσα πίστη, ἐκδηλώνεται μὲ ζῆλο. Ἀλλὰ ὅπως στὰ σωματικά, ἔτσι καὶ στὰ πνευματικά, ὁ δυναμισμὸς δὲν σημαίνει πάντοτε ὑγεία. Μπορεῖ νὰ εἶναι παθολογικὸ καὶ ὀλέθριο φαινόμενο. Ὁ ὑγιῆς δυναμισμὸς εἶναι ἰσορροπημένος. Ὁ ἄρρωστος εἶναι ἄκρατος καὶ παραπαίων. Σ'

αὐτὴ τὴ δευτέρα περίπτωσι, ἢ Ἁγία Γραφή μιᾶ γιὰ «ζῆλον οὐ κατ' ἐπίγνωσιν» (Ρωμ. 1', 2). Ὅταν ἡ διάνοια δὲν εἶναι πλήρως φωτισμένη, ὅταν οἱ ψυχικὲς δυνάμεις δὲν εἶναι ἐναρμονισμένες μὲ τὸ πραγματικὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς λείπη ἢ εὐγένεια καὶ ἡ διάκρισι τοῦ εὐαγγελικοῦ πνεύματος, ἔχουμε τὸν «οὐ κατ' ἐπίγνωσιν ζῆλον», ποὺ μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ σὲ πράξεις, ἐν ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελίου, ἀντεαγγελικῆς. Ἔτσι, ἐνῶ κανεὶς νομίζει ὅτι ἐργάζεται γιὰ τὴ σωτηρία του καὶ γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, κάνει τὸ ἀντίθετο. Ὅδηγεῖ τὸν ἑαυτό του στὴν ἀπώλεια καὶ ζημιώνει τὴν Ἐκκλησία. «Ζῆλον οὐ κατ' ἐπίγνωσιν» ἔχουν οἱ φανατικοί, οἱ φαρισαῖζοντες, οἱ αἰρετικοί, καθὼς καὶ οἱ ἐργάτες τῆς Ἐκκλησίας ποὺ τοὺς λείπει τὸ φωτεινὸ καὶ καθαρὸ ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα.

Ο ΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΑΦΑΙΡΕΤΗΣ

Ὅταν ὁ Ἰωβ ἔχασε τὰ παιδιά του, τὸ βίος, τὴν ὑγεία του, τὴν κατανόησι καὶ τὴν συμπαράστασι τῆς γυναίκας του καὶ τῶν φίλων του, δὲν βαρυκόμησε, ἀλλὰ ὑπόμεινε μὲ ἰδεώδη καρτερία τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἦξερε ὅτι τὰ καλὰ ποὺ εἶχε πρὶν δὲν ἦταν δικά του, ἀλλὰ τοῦ τὰ εἶχεν δώσει ὁ Θεός, ὁ Κύριος τοῦ παντός. Καὶ ἀφοῦ ὁ Κύριος τοῦ τοῦ τὰ πῆρε πίσω, δὲν κλονίσθηκε ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ἀλλὰ ἀνεγνώρισε στὸν Θεὸ αὐτὸ τὸ δικαίωμα, λέγοντας: «Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλατο» (Ἰωβ α' , 21).

Καὶ ὁ Παῦλος ρωτᾷ τὸν καθένα μας: «Τί ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες;» (Α' Κορ. δ' , 7). Ὅ,τι καὶ ἂν ἔχουμε, ἀκόμη καὶ τὴν ἴδια μας τὴν ὑπαρξιν, τὸ ἔχουμε πάρεϊ ἀπὸ τὸν Θεό. Ἀκόμη καὶ αὐτὰ ποὺ νομίζουμε ὅτι τὰ ἀποκτήσαμε μὲ τὴ δική μας θέλησι, τὸν δικό μας κόπο, τὴ δική μας ἰκανότητα, ἀπὸ τὰ ὑλικά ὡς τὰ πνευματικά, ὁ Θεός εἶναι ποὺ θέλησε καὶ μᾶς ἀξίωσε νὰ τὰ ἀποκτήσουμε. Αὐτὸς τὸ ἐπέτρεψε. Αὐτὸς μᾶς βοήθησε. Αὐτὸς τὸ θέλησε.

Τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ Ἰωβ καὶ ἡ ἐρώτησις τοῦ Παύλου εἶναι δύο σωτήριες ὑπομνήσεις γιὰ νὰ μὴ χάνουμε τὸ ταπεινὸ μας φρόνημα καὶ τὴν ὑπομονή μας.

«Η ΑΓΑΠΗ ΟΥ ΖΗΤΕΙ ΤΑ ΕΑΥΤΗΣ»

Ἐνα ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα γνωρίσματα τῆς γνησίας χριστιανικῆς ἀγάπης, ὅπως μᾶς τὴ διαζωγραφεῖ ὁ θεὸς Παῦλος

στην ἀρχὴ τοῦ 1γ' κεφαλαίου τῆς Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῆς, εἶναι τὸ ὅτι «οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς».

Ὅποιοι ἀγαπᾷ με πνεῦμα Χριστοῦ, δὲν διεκδικεῖ καὶ δὲν ζητεῖ τί τὸν συμφέρει, τί τοῦ εὐχαριστεῖ τὸ ἐγώ. Ἡ ἀγάπη του εἶναι μίᾳ ὀλοτελής προσφορά. Ὁλόκληρο τὸ ἐνδιαφέρον της, μοναδικὸς της στόχος εἶναι ὁ «πλησίον». Ἄν δὲν βρῆ τὸ «εὐχαριστῶ», ἂν συναντήσῃ τὴν ἀγνωμοσύνη καὶ τὴν ἀχαριστία, ἂν — ἀκόμη χειρότερα — πληρωθῆ με χολή, ὅλα αὐτὰ δὲν τὴν μειώνουν, δὲν τὴ μωδιάζουν, δὲν ἔχουν καμμιά ἐπίπτωση σ' αὐτή. Τέτοια ἀγάπη κάνει τὸν ἄνθρωπο πραγματικὰ ὅμοιο με τὸν Θεό, ὅπως ρητὰ βεβαιώνει ὁ Χριστὸς (Ματθ. ε', 44—48).

«ΤΗΝ ΔΙΑΚΟΝΙΑΝ ΣΟΥ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΟΝ»

Αὕτῃ ἡ σύσταση καὶ προτροπὴ εἶναι τοῦ Παύλου πρὸς τὸν μαθητὴ του Τιμόθεο (Β' Τιμ. δ', 5). Τὸ ρῆμα «πληροφωρῶ» ἐδῶ δὲν ἔχει τὴ σημερινὴ τρέχουσα σημασία του. Δὲν σημαίνει «γνωστοποίησέ την», ἀλλὰ «φέρε τη σὲ πέρας, κάνε την πλήρη». Εἶναι μιὰ σύσταση καὶ μιὰ προτροπὴ τοῦ Πνεύματος πρὸς κάθε ἐργάτη τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Θεὸς δὲν θέλει ἀπλῶς νὰ καταπιασθῆς με τὸ ἔργο του, ἀλλὰ νὰ κάνῃς δουλειὰ συστηματικὴ, πλήρη, ἐπίμονη ὡς τὴν τελευταία σου πνοὴ ἐδῶ στὴ γῆ. Νὰ μὴν ἀρχίσῃς ἀπλῶς, ἀλλὰ νὰ συνεχίσῃς. Καὶ νὰ μὴ συνεχίσῃς ἀπλῶς, ἀλλὰ νὰ συνεχίσῃς ὡς τὸ τέλος, με ἀμείωτο ζῆλο καὶ ὄρεξη, με πόθο προσφορᾶς διαρκῶς ἀνανεούμενο. Ἔτσι θὰ σὲ ἀναγνωρίσῃ καὶ θὰ σὲ ἀμείψῃ ὁ Θεὸς Ἐργοδότης, ὅπως ἀνεγνώρισε καὶ ἤμειψε τὸν Ἀπόστολο Τιμόθεο, ἕναν ἀπὸ τοὺς μεγάλους Ἀγίους τῆς ἀρχαϊκῆς Ἐκκλησίας.

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν Περιοδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» παρακαλοῦνται, ὅπως πᾶσαν ἀλλαγὴν διευθύνσεως τῶν γνωστοποιῶν ἀμέσως εἰς τὰ Γραφεῖα τῶν ὡς εἴρηται Περιοδικῶν, Ἀγίας Φιλοθέης 19, Ἀθήναι Τ. 117 εἴτε δι' ἐπιστολῆς τῶν, σημειουμένης ἀπαραιτήτως τῆς παλαιᾶς διευθύνσεως, ἢ εἰς τὰ τηλέφωνα 227.689 καὶ 227.651, ἵνα καταστῆ δυνατὴ ἡ κανονικὴ ἀποστολὴ τῶν φύλλων.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Αιδεσιμώτατον Γεώργιον Θεοδωρακόπουλον, Ἰ. Ν. Ἄγ. Δημητρίου (Κοκορόγιαννη) Καλαμάταν. Ζητηθεῖσα τὴν 8-11-68 ἀλλαγὴ τῆς διευθύνσεώς σας ἐγένετο ἤδη τὴν 19-8-68. — Αἰδεσιμώτατον Ἀκάκιον Ἀνεμογιάννην, Ἐφημέριον Βαρνάβα Ἀττικῆς. Σᾶς ἀπηντήσαμεν δι' ἰδιαιτέρας ἐπιστολῆς. — Αἰδεσιμώτατον Λογοθέτην Ἡλίαν, Ἰ. Ν. Ἄγ. Σπυρίδωνος, Σπάρτην. Ζητηθέντα τεύχη ἀπεστάλησαν. — Πρεσβύτερον Ἰωάννην Καραγιάννην, Ἐφημέριον Ἀσβεστιάδων Διδυμοτείχου Ἐβρου. Σᾶς ἀπηντήσαμεν δι' ἰδιαιτέρας ἐπιστολῆς. — Ἀρχιμανδρίτην Χριστίδην Κων/νον, Ἐπτανήσου 7, Κιλίς. Ἐνεγράφητε εἰς τὰ περιοδικὰ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ». — Αἰδεσιμώτατον Ἰωάννην Παπανικολάου, Προάστηον Πατρῶν. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Ματθίδην Πέτρον, Ἐφημέριον Νέας Μεσημβρίας — Γεφύρας, Θεσσαλονίκην. Σᾶς ἀπηντήσαμεν δι' ἰδιαιτέρας ἐπιστολῆς. — Αἰδεσιμώτατον Κωστέλλην Ἰωάννην, Γραφεῖα Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χίου. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Ἱεροδιάκαλον Γκόλιαν Δημήτριον, Ἰ. Ν. Παναγίας Ὀδηγητρίας, Καβάλαν. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς σας ἐπληροφορήθημεν τὰ τῆς χειροτονίας σας. Ἐνεγράφητε. — Ἀρχιμανδρίτην Χαράλάμπους Εὐγένιον, Συνταξιούχον, Μυστηγὰ Μυτιλήνης. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Archevêque Basile 1e 29, rue des Chevaliers, Bruxelles 5, Belgique. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Παπακωνσταντίνου Κωνσταντίνου, Ἐφημέριον Πουγκακίων Ὀφιλᾶκων Φθιώτιδος. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Θεόν Βασίλειον, Ἐφημέριον Μεγ. Μοναστηρίου Λαρίσης. Ἐνεγράφη εἰς τὸ περιοδικὸν ὁ Ἰ. Ν. Ἄγ. Ἀθανασίου Μεγ. Μοναστηρίου. — Αἰδεσιμώτατον Μουσουρούλην Νικόλαον, Ἁγίου Γεωργίου, Φρούριον Χίου. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς σας ἐπληροφορήθημεν τὸ πρῶτον τὰ τῆς χειροτονίας σας. Λυπούμεθα διότι δὲν δυνάμεθα νὰ σᾶς ἀποστείλωμεν τόμους παλαιότερον ἐτῶν, διότι ἔχουν ἐξαντληθῆ. Ἐνεγράφητε. — Αἰδεσιμώτατον Βαλαμένον Θρασύβουλον, Ἱερὸν Ναὸν Ἁγίου Δημητρίου Βόλου. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Σκαρλάτον Γεώργιον, Ἀνδρέου Δημητρίου 20, Ροδοχώριον Θεσσαλονίκης. Ζητηθὲν τεύχος «ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ» ἀπεστάλη. Ἐνεγράφητε καὶ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς θὰ λαμβάνητε ἀνελλιπῶς τὰ τεύχη. — Αἶδεις Ἐπισταμύρηνην Χρ., Ἐφημέριον Ἰ. Ν. Ἄγ. Τριάδος, Ν. Φιλαδέλφεια Ἀττικῆς. Ἐνεγράφητε. — Αἰδεσιμώτατον Πολυχρονόπουλον Κωνσταντίνου, Μούγλων 20, Νίκαια Πειραιῶς. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Κατερίνην Ἀθανάσιον, Νέα Παλάτια Ὠροποῦ Ἀττικῆς. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Πράσσον Ἀγγελον, Ἀργυρὰ Καμαρῶν Ἀχαΐας. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Μισίντον Δανιήλ, Ἐφημέριον Λακκόματος Χαλκιδικῆς. Διεκόπη τὸ εἰς Τριάδιον ἀποστελλόμενον φύλλον. Εὐχαριστοῦμεν. — Αἰδεσιμώτατον Μακρυπούλιαν Δημήτριον, Ἀταλάντην Λοκρίδος. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Μοναχὸν Λογιάδην Μάξιμον, Καρυαὶ Ἁγίου Ὄρους. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Κύριον Κόλλιαν Ἰ. Κωνσταντίνου, Θεολόγον, Καλλιποπούλου 18B, Ἄργος. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας εἰς τὰ περιοδικὰ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» καὶ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Κωνσταντίνου Μπουζινέννην, τ. Οἰκονομίδου 41, Θεσσαλονίκη. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς σας ἐπληροφορήθημεν τὸ πρῶτον περὶ τῆς χειροτονίας σας. Ἐνεγράφητε διὰ τὴν

ἀνελλιπῆ ἀποστολὴν τοῦ περιοδικοῦ. — Αἰδεσιμώτατον Κουρτινάκη ν
 Ἀντώνιον, Ἐφημέριον Γουρνῶν, Πεδιάδος Ἡρακλείου Κρήτης. Συμ-
 πλήρωσις τῆς διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Ἐρᾶν Μητρόπολιν Αἰ-
 τωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Ἐλήφθησαν τὰ ὑπ' ἀριθμ. πρωτ.
 4.718, 4.767, 4.960 καὶ 4.988 ἔγγραφα ὑμῶν α) περὶ παύσεως τοῦ Αἰ-
 δεσιμωτάτου Γίδαρη Φ. Κωνσταντίνου, καὶ τοῦ Ἱερομονά-
 χου Ντανάκα Α. Χρυσοστόμου καὶ β) διορισμοῦ τοῦ Ἱε-
 ρομονάχου Εὐαγγελάτου Κ. Θεοδώρου καὶ τοῦ Ἀρχιμανδρί-
 του Ρουμελιώτη Α. Χρυσοστόμου. Κατόπιν τούτων προέ-
 βημεν εἰς τὰς διακοπὰς καὶ τὰς ἐγγραφὰς τούτων εἰς τὰ ἡμέτερα συνδρομη-
 τολόγια. — Πρεσβύτερον Χαραλαμπακὴν Στυλιανόν, Ἀ' πά-
 ροδος Α. Ἀμπελοκήπων (στάσις Περτσελάκη), Ἡράκλειον Κρήτης. Ἐκ τῆς
 ἐπιστολῆς σας ἐπληροφορήθημεν τὸ πρῶτον περὶ τῆς χειροτονίας σας. Ἐνε-
 γράφητε διὰ τὴν ἀνελλιπῆ ἀποστολὴν τοῦ Περιοδικοῦ. — Πεζοναύτην Λα-
 δόπουλον Βασίλειον, 505 Τ.Π./Ν. 2ος Λόγος, Β.Σ.Τ. 902. Ἀλ-
 λαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Παπαγεωργίου
 Ἰωάννην, Ἐφημέριον Βουζίου, Δομοκὸν Φθιώτιδος. Ἐνεγράφητε καὶ
 σᾶς ἀπεστάλησαν τὰ ἀπὸ 1-6-68 ἐκδοθέντα τεύχη. — Ἐρᾶν Μητρό-
 πολιν Φλωρίνης. Ἐλήφθη τὸ ὑπ' ἀριθ. πρωτ. Δ.Υ./29-10-68 ἔγ-
 γραφον ὑμῶν περὶ ἐγγραφῆς τῶν Ἀρχιμανδριτῶν Πασσαλῆ Θεο-
 κλήτου, Κοκονοῦ Ἱεροθέου, Κυρατζῆ Ἀμβρο-
 σίου καὶ Μαραντίδη Ἡσαΐα. Κατόπιν τούτου προέβημεν εἰς τὰς
 ἐγγραφὰς τούτων εἰς τὰ ἡμέτερα συνδρομητολόγια. — Πρωθιερέα Πα-
 γιοτάννην Εὐστάθιον, Ἰονίου Βουλῆς 2, Κέρκυραν. Ζητηθέντα
 τεύχη ἀπεστάλησαν. — Αἰδεσιμώτατον Παπαδόπουλον Γεώργι-
 ον, ἐφημέριον Μακραναίων Γρεβενῶν Ἐνεγράφητε καὶ σᾶς ἀπεστάλη-
 σαν τὰ ἀπὸ 1-7-68 ἐκδοθέντα τεύχη τοῦ περιοδικοῦ. — Αἰδεσιμώτατον Χα-
 βατζᾶν Ἐλευθέριον, Ἰ. Ν. Ἀγ. Λουκᾶ, Ἐνταῦθα. Ἀλλαγὴ διευ-
 θύνσεώς σας ἐγένετο. — Κύριον Λούρη ν Ι. Κωνσταντίνον, Κα-
 θηγητὴν Θεολόγον, Ὀστρόβου 1, τ. 810. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο.
 — Αἰδεσιμώτατον Ἀντωνιάκοπουλον Γεώργιον, Ἰ. Ν. Κοιμ.
 Θεοτόκου, Ἀγ. Νικολάου Ν. Λισίων. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο.
 — Αἰδεσιμώτατον Μόσχον Δημήτριον, Περιστερίου Παγωνίου
 Ἰωαννίνων. Ἐνεγράφητε ἐκ νέου. Ἡ διακοπὴ ἐγένετο, διὸ εἴχομεν ἐπι-
 στροφήν. — Ἀρχιμανδριτὴν Ὀρφανάκη ν Τιμόθεον καὶ Κωστο-
 μανωλάκη ν Ἰερόθεον, Ἰ. Ν. Ἀγ. Γεωργίου, Βράσιον Μεραμ-
 βέλου Κρήτης. Ἐνεγράφητε. — Αἰδεσιμώτατον Πολιτάκη ν Εὐαγγε-
 λον, Ἀγ. Ἄναν Καπέλλαν Χίου. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδε-
 σιμώτατον Κουκουράκη ν Ἀντώνιον, Κοντόπουλα Κυδωνίας Χα-
 νίων Κρήτης. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς σας ἐπληροφορήθημεν τὸ πρῶτον περὶ τῆς
 χειροτονίας σας. Ἦδη σᾶς ἐνεγράψαμεν. — Αἰδεσιμώτατον Μπλαθραν Κ.
 Γεώργιον, Ἰ. Ν. ἡ «Γέννησις τῆς Θεοτόκου», Καστόρειον Σπάρτης.
 Σᾶς ἀπεστάλησαν τὰ ζητηθέντα τεύχη ἐκτὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5 τοῦ 1964, διότι
 ἐξηντλήθη. — Αἰδεσιμώτατον Λιανουδάκη ν Ἐμμανουήλ, Κρυ-
 σταλλοπηγὴν Σουλίου Θεσπρωτίας. Ἐκ τῆς ἐπιτολῆς σας ἐπληροφορήθημεν
 τὸ πρῶτον περὶ τῆς χειροτονίας σας. Ἐνεγράφητε καὶ σᾶς ἀπεστάλησαν τὰ
 ζητηθέντα τεύχη. — Αἰδεσιμώτ. Ράμμον Ν. Ἀθανάσιον, Ἄγιον
 Σεραφεῖμ, Λοκρίδος. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον
 Κονταξῆ ν Δημήτριον, Οἰδίποδος 41, Ἐνταῦθα τ. 210. — Ἀλ-
 λαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον Φελοῦκαν Βασι-
 λειον, Πάτρας. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο. — Αἰδεσιμώτατον
 Κουνέλην Ἀγγέλον, Ἰ. Ν. Ἀγ. Ἀρτεμίου, τ. 504. Ἐπανεγρα-
 φῆ σας ἐγένετο. — Πρεσβύτερον Τσάβον Σταῦρον, Ἀνδρούτσου
 34, Πρέβεζαν. Ἀλλαγὴ τῆς διευθύνσεώς σας εἰς ἀμφοτέρω τὰ περιοδικὰ ἐγένε-

ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΙΖ' ΤΟΜΟΥ [1968]

Ο ΙΕΡΕΥΣ : Μητροπολίτου Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου Τίτου, Ἐπιμνημόσυνος ὁμιλία κατὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ μνημείου τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος σφαγιασθέντων ἱερέων κατὰ τὰ ἔτη 1942 - 1945, σ. 605.— Φ. Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες, σ. 35, 113, 151, 216, 288, 337, 377, 443, 472, 500, 537, 581, 621, 658, 693, 728, 760, 792, 825, 851.— Ἰωάννου Ἀναστασίου, Σχέσεις τοῦ ἡμερινοῦ μὲ τοὺς ἐνορίτες του, σ. 566, 612.— Εὐαγγέλου Θεοδώρου, Ἡ συνεργασία κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἐν τῇ ἐνοριακῇ ζωῇ, σ. 609, 652, 684, 713, 746, 775, 805.

ΠΑΤΕΡΙΚΑ : Τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἀπόδοση Θεοδόση Σπεράντσα, Ἐπιτάφιος στὸ Μεγάλο Βασίλειο, σ. 12, 90, 136, 201, 267, 316, 358, 433, 462, 494, 534, 578, 617, 656, 689, 756, 790, 823, 850.— Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ἀπόδοση Ἀνθίμου Θεολογίτη: Ἡ μετάνοια εἶναι τὸ φάρμακο κατὰ τῆς ἁμαρτίας, σ. 15.— Εἶναι χρήσιμο ν' αὐτοκατηγορούμεθα γιὰ τὰ λάθη καὶ γιὰ τὶς ἁμαρτίες ποὺ κάνομε, σ. 94.— Κατὰ τοῦ φθόνου, σ. 139.— Θαυμαστὴ πρόοδος τοῦ Εὐαγγελικοῦ Κηρύγματος μέσα σὲ ἄπειρες ἐναντιότητες, σ. 205.— Γιὰ τὶς γυναῖκες ποὺ βαρυνενοῦν χωρὶς συγκαταλητὸ τοὺς νεκροὺς, σ. 270.— Δὲν μᾶς βρίσκει ἀναγκαστικὰ τὸ καλὸ ἢ τὸ κακὸ, ἀλλὰ ρίζα τοὺς ἔχουν τὴν προαίρεσή μας, σ. 320.— Ἡ ἀλήθεια τοῦ κηρύγματος τῶν θείων ἀποστόλων γίνεται ὀλοφάνερη ἀπὸ τὴν ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ, σ. 361, 362, 469.— Γιὰ τὸ Ἀποστολικὸ κήρυγμα καὶ τὴν σοφίαν τῶν Ἑλλήνων μωρία, σ. 497, 623.— Ἀπὸ ποῦ γνωρίζεται ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει πραγματικὴ πίστιν κ' ὅτι ὁ θυμὸς κάνει τὸν ἄνθρωπο θηρίο, σ. 661.— Ἡ ἀπροσεξία καὶ ἡ ἀμέλεια ὀδηγοῦν στὴν κακία καὶ ἡ προσοχὴ καὶ ἡ ἐπιμέλεια στὴν ἀρετή, σ. 695.

ΕΠΟΙΚΟΔΟΜΗΤΙΚΑ : Ἀρχιμ. Φιλαρέτου Βιτάλη, Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος σὰν πρότυπο Χριστιανικῆς Πίστεως, σ. 19, 96.— Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ μεγαλεῖον τῆς Ὀρθοδοξίας μας, σ. 364, 437, 466.— Βασ. Μουστακῆ, Στὸ περιθώριο τῆς Ἀγίας Γραφῆς, σελ. 476, 853.— Εὐαγγελικὴ διάκριση, σ. 41.— Ἡ

νετο.— Οἰκονόμον Μωράκην Ζαχαρίαν, Ἐφημέριον Ἱ. Ν. Ἀγ. Πάντων Ἀηδονίων Κορθίου, Ἄνδρου. Ἐνεγράφητε — Κύριον Διατάσει δὴν Μιχαήλ, Συμβολαιογράφον, Κατερίνην. Σᾶς ἀπητηθήσαμεν δι' ἰδιαίτερας ἐπιστολῆς.

«τρυμαλιὰ τῆς ραφίδος», σ. 118.— Στὸ περιθώριο τῆς Ἀγίας Γραφῆς, σ. 155.— Ἡ κατάκριση, σ. 381.— Ὁ «θρησκευτικὸς» ἄνθρωπος, σ. 382.— Ἡ προσευχή, σ. 502.— Ἡ μελέτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς, σ. 584.— Στάδια ἀρετῶν, σ. 628.— Σκληρὴ ἀγάπη, σ. 629.— Μεταμέλεια καὶ μετάνοια, σ. 665.— Τὰ χέρια τοῦ Παύλου, σ. 666.— Ἡ μόνη ὀφειλή, σ. 666.— Οἱ Ἐπιστολὲς τοῦ Παύλου, σ. 667.— «Ἡ ἀγάπη οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς», σ. 667.— Τὸ τελευταῖο Ἀμήν, σ. 668.— Τὸ ἀήττητο ὄπλο, σ. 668.— Ὁ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν, σ. 700.— Τύποι καὶ οὐσία, σελ. 700.— Μάθημα ἀπὸ τὸν Ἰώβ, σ. 701.— Ἡ νόμιμη ἄθληση, σ. 701.— «Τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω», σ. 702.— «Ἐπὶ τῷ ῥήματι σου», σ. 702. Οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, σ. 730.— Ὁ «ἀποδεδειγμένος» Χριστός, σ. 763.— Ἡ διάρκεια τῶν πειρασμῶν, σ. 795.— Προσευχὴ καὶ Ἀγία Γραφή, σ. 827.— Ἀ ρ χ ι μ. Π ρ ο κ ο π ί ο υ Π α π α θ ε ο δ ὄ ρ ο υ, Πλειότερον καὶ καθαρώτερον φῶς εἰς τὴν νεολαίαν μας, σ. 103, 141, 278, 322, 368.— Κ ω ν σ τ α ν τ ί ν ο υ Μ π ό ν η, «Ἀγνώστω Θεῷ», σ. 555.— Θε ο δ ο σ ί ο υ Σ π ε ρ ά ν τ σ α, Νὰ γίνῃ συνείδησις, σ. 3.— Θε ο δ ο σ ί ο υ Σ π ε ρ ά ν τ σ α, Αἱ τελευταῖαι στιγμὴ τοῦ μεγάλου διδασκάλου τοῦ γένους μας Γ ρ η γ ο ρ ί ο υ Κ ω ν σ τ α ν τ ᾶ, σ. 209, 275.— Β α σ ι λ ε ί ο υ Ἡ λ ι ά δ η, Τὸ Τριῦδιον, προετοιμασία διὰ τὸ προσκύνημα εἰς τὸν τόπον τοῦ θείου δράματος καὶ τῆς λυτρώσεως. Πῶς ἐθεσπίσθη ἀπὸ τοὺς θεοφόρους πατέρας, σ. 283.— Εὐ α γ γ έ λ ο υ Θε ο δ ὄ ρ ο υ, Τὸ χριστιανικὸν ἦθος, σ. 356.— Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ἡ νίκη ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, σ. 431.— Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Αἱ ἐμφανίσεις τοῦ Ἀναστάντος Ἰησοῦ, σ. 459.— Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ἀνάγκη πνευματικῆς ζωῆς καὶ ἐνόητος, σ. 198.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ : Κ ω ν σ τ α ν τ ί ν ο υ Μ π ό ν η, Ἡ Ἀγία Κυριακὴ τῶν Βατίων καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, σ. 417.— Εὐχαριστήρια τηλεγραφήματα πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον καὶ τὸν Μακαρ. Ἀρχιεπίσκοπον, σ. 488.— Εὐ α γ γ έ λ ο υ Θε ο δ ὄ ρ ο υ, Ἡ ἑναρξίς τῶν ἐργασιῶν τοῦ «Ἐπιμορφωτικοῦ Φροντιστηρίου» τῶν ἐξομολόγων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σ. 492.— Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Χριστουγέννων, σ. 838.— Β α σ. Μ ο υ σ τ ά κ η, Ἡ Χριστιανικὴ λογοτεχνία, σ. 223.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ : Μοναδικὸς ἄξων, σ. 5. Μεγαλοουργὸν καὶ θαυματουργόν, σ. 5. Ἄς εὐχηθῶμεν ἀπὸ ψυχῆς, σ. 6. Ὁ νέος Γεν. Διευθυντῆς τοῦ Ο.Δ.Ε.Π., σ. 7. Ἄς δοξάσωμεν τὸν Θεόν, σ. 7. Συμφιλιωτής, σ. 7. Οἱ ἱεροψάλται, σ. 8. Ἦτο καιρός, σ. 81. Πρέπει νὰ εὐγνωμονῶμεν, σ. 81. Νὰ δοθοῦν αὐστηροὶ ὁδηγίαι, σ. 82. Ἐνα ἐποικοδομητικὸν παράδειγμα, σ. 83. Ἡ κατάρτι-

σις τῶν ἔξομολόγων, σ. 84. Ἡ κυρία μας μέριμνα, σ. 129. Οἱ λαϊκοὶ εἰς τὸ Ἱερὸν Βῆμα, σ. 130. Οἱ πρὸ τῶν Ἱ. Ναῶν ἐπαίται, σ. 130. Μία ἀπαραίτητος ἔκδοσις, σ. 131. Εἶναι δίκαιον, σ. 131. Ἡ ἔκδοσις τῆς Καινῆς Διαθήκης, σ. 193. Νὰ συμπληροῦται, σ. 194. Ἐὰς μὴ λησμονῶμεν, σ. 194. Τὸ Τριψῆδιον, σ. 195. «Τὸ λυκόφως τοῦ μαρξισμού», σ. 196. Αὐτρωτικὴ διέξοδος, σ. 196. Ὁ μόνος τρόπος, σ. 259. Μία ἀπαραίτητος σύστασις, σ. 260. Ἡ ἀσφαλεστέρα ἐγγύησις, σ. 261. Ἡ δύναμις τῆς προσευχῆς, σ. 261. Ἡ καθαριότης εἰς τὸ Ἱερὸν Βῆμα, σ. 263. «Κρατῶμεν τὰς ὁμολογίας», σ. 305. Οἱ τρεῖς πόλεμοι, σ. 306. Ἡ νηστεία, σ. 307. «Ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομάδι», σ. 307. Ὁρθὴ ἐνέργεια, σ. 308. Ἐὰς τοὺς μιμηθοῦν, σ. 309. Ὅπως οἱ ἀκαλλιέργητοι ἀγροί, σ. 310. Τέκνα ὑπακοῆς, σ. 310. Τὸ προγαμιαῖον πιστοποιητικόν, σ. 311. Ἡ ἔξομολόγησις τῶν παιδιῶν, σ. 312. Γραπτὰ κηρύγματα, σ. 312. Ὁ ναὸς τοῦ Σωτῆρος, σ. 353. Οἱ ἱερεῖς τοῦ ἐξωτερικοῦ, σ. 353. Αἰσθητικὴ κατάρτισις, σ. 354. Ἐκκλησιαστικὸν φρόνημα, σ. 355. Ἦτο καιρὸς, σ. 355. «Θέλομεν ἰδεῖν τὸν Χριστόν», σ. 428. Εἶναι ὅλως εὐχάριστον, σ. 429. Ὁ καλὸς κινηματογράφος, σ. 429. Ἡ εὐταξία εἰς τὸ Ἱ. Βῆμα, σ. 456. Λακτίζουσι πρὸς κέντρα, σ. 456. Αἱ βυζαντιναὶ εἰκόνες, σ. 457. Ἡ κατ' ἰδίαν νοουθεσία, σ. 458. Οἱ «ἄδηλοι» πτωχοί, σ. 458. Εὐχόμεθα διαπύρως, σ. 484. Ἱστορικὴ ἀπόφασις, σ. 485. Οἱ ἀγιασμοί, σ. 486. Ἀνάγκη αὐτοκαταρτίσεως, σ. 486. Τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος, σ. 516. Θαυμάσιον ἐργαστήριον ψυχῶν, σ. 517. Τὰ Ἐπιτίμια, σ. 517. Οἱ ἀναλφάβητοι, σ. 518. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν Εὐχῶν, σ. 518. Ἡ θεία λατρεία κατὰ τὸ θέρος, σ. 553. Διττὴ ἀντιμετώπισις, σ. 553. Αἱ «συγχωρητικαὶ εὐχαίαι», σ. 553. Ἀσέβεια καὶ σκανδαλισμός, σ. 554. Προσοχὴ εἰς τὸν ἴδιον οἶκον, σ. 554. Οἱ συνεφημέριοι, σ. 598. Καλλιφωνία καὶ ὀρθοφωνία, σ. 599. Αἱ λειτουργικαὶ ἀπορίαι, σ. 599. Ζῆλος καί... ζῆλος, σ. 600. Ἡ ἐπίσκεψις τῶν ἀσθενῶν, σ. 644. Αἱ ἐρωτήσεις κατὰ τὴν Ἱ. Ἐξομολόγησιν, σ. 644. Ἡ καθαριότης εἰς τὸν Ναόν, σ. 645. Οἱ νεωκόροι, σ. 645. Τὰ λειτουργικὰ βιβλία, σ. 646. Ἡ ἐκφώνησις τοῦ Εὐαγγελίου, σ. 679. Σχεδὸν ὁ μόνος..., σ. 680. Τὰ παιδιά εἰς τὸ Ἱερὸν βῆμα, σ. 708. Ἡ διάδοσις τῆς Ἀγίας Γραφῆς, σ. 708. Οἱ Ἐπίτροποι, σ. 709. Ἡ τήρησις τοῦ Τυπικοῦ, σ. 742. Τὰ Πατερικὰ Κείμενα, σ. 742. Ἀπαραίτητοι ὑποδείξεις, σ. 772. Οἱ δωρηταί, σ. 772. Αἱ λειτουργικαὶ ἀπορίαι, σ. 773. Αἱ ἐνοριακαὶ βιβλιοθήκαι, σ. 774. Ἡ «Φωνὴ Κυρίου», σ. 774. Ἡ προσέλευσις εἰς τὴν Ἱ. Ἐξομολόγησιν, σ. 804. Ἡ ἔννοια τῆς «συμμαρτυρίας», σ. 804. Αἱ μεταφράσεις τῶν Πατέρων, σ. 805. Σπουδαῖον μέτρον, σ. 836. Οἱ Πατέρες εἰς τὴν Μέσην Παιδείαν, σ. 837. Χαίρει πρῶτη ἢ Ἐκκλησία, σ. 837.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ : Εὐαγγέλου Θεοδώρου, Ἡ ποιικιλία τῶν λειτουργικῶν τύπων, σ. 9, 85, 133.— Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ νόημα καὶ ὁ σκοπὸς τῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας, σ. 314.— Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ μυστήριον τοῦ γάμου καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Λατρεία, σ. 563.— Ἀρχιμ. Χριστοφόρου Σταυροπούλου, Ἐπίκαιρα καὶ εἰδικὰ αἰτήματα στὴν θεία λατρεία, σ. 808, 841.— Εὐαγγέλου Θεοδώρου, Σχέσεις Ὁρθοδόξου Λατρείας καὶ ἠθικῆς ζωῆς, σ. 264.

ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΚΑ : Κωνσταντίνου Μπόνη, Συμπόσιον Πατέρων. Οἱ Ἀποστολικοὶ Πατέρες, σ. 481, 513, 548, 593, 641, 673, 705, 737, 769, 801, 833.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ : Ἀπὸ τὸ ἐφημεριακὸν Συναξάρι τοῦ 1821. Παπαθανάσης Παπαμιχαλόπουλος, ὑπὸ Πρωτοπρεσβυτέρου Νικολάου Παπαδοπούλου, σ. 28.— Τοῦ αὐτοῦ, Ἀποστολόπουλος Δημήτριος, σ. 220.— Τοῦ αὐτοῦ, Πολιτόπουλος Γεώργιος, σ. 286.— Τοῦ αὐτοῦ, Ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῶν Κυκλάδων, σ. 332.

ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΚΑ : Θεοδοσίου Σπεράντσα, Ἡ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, σ. 257.— Βασιλείου Ἡλιάδη, Ἡ ἑορτὴ τῆς Ὁρθοδοξίας σύμβολον τῆς πίστεως καὶ τῆς λατρείας μας πρὸς τὰς ἁγίας μας εἰκόνας. Αἱ διαμάχαι ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, σ. 327.— Εὐαγγέλου Θεοδώρου, Ἡ ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς, σ. 527.

ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΚΑ : Κωνσταντίνου Μπόνη, Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις καὶ ὁ μέγας λυρικός ποιητὴς τῶν παθῶν Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων, σ. 449.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ : Μητροπολίτου Τρίκκης καὶ Σταγῶν Διονυσίου, Ἐκκλησία καὶ Κινηματογράφος, σ. 520, 561, 601, 646, 681, 710, 743.— Βασιλείου Μουστάκη, Ὁρθοδοξία καὶ Ἀνθρωπισμός, σ. 539.

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑ : Βασιλείου Μουστάκη, Τὸ σύγχρονο Κήρυγμα, σ. 291.— Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ χριστιανικὸ ἀπόλυτο, σ. 341.— Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ συνειδητοποίησις τῆς ἁμαρτίας, σ. 445.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗ : Ἡ λ. Βουλγαράκη, Ὁρθόδοξη Ἱεραποστολὴ στὴν Ἀφρικὴ καὶ Ἀσία, σ. 529.— Μαρίας Τσάμη-Δρατσέλλα, Ἡ θεμελίωσις τῆς Ἐξωτερικῆς Ἱεραποστολῆς εἰς τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, σ.

573. — Ἀρχιμ. Ἀντωνίου Ρωμαίου, Μικρὰ θυσία—Μεγάλῃ δύναμει, σ. 655.— Τοῦ αὐτοῦ, Ἄριστος συνδυασμός, σ. 687.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ : Θεοδόση Σπεράντσα, Συλλείτουργο, σ. 88.— Τοῦ αὐτοῦ, Στὴν ἐλγὰ τοῦ Θεολόγου, σ. 313.

ΚΗΡΥΓΜΑ : Ἀρχιμ. Χριστοφόρου Καλύβια, Ὑπόδειγμα Πατρός, σ. 44. Πεντηκοστή, σ. 120. Βαρὺς ὄπισμός, σ. 158. Ἡ κατάκρισις, σ. 226. Μετὰ τὴν δικαίωσιν, σ. 294. Διαφορὰ δουλείας, σ. 344. Ζῆλος κατ' ἐπίγνωσιν, σ. 386. Καθκοντολογία, σ. 504. Ἀχθοφόροι, σ. 630.

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΙ : Τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Τρφωνος τοῦ Θαυματουργοῦ, ὑπὸ Γερασίμου Μικραγιαννανίτου, ὕμνογράφου, σ. 51.— Τοῦ ἁγίου ἐνδόξου ἱερομάρτυρος Βλασίου τοῦ θαυματουργοῦ, ὑπὸ Γερασίμου Μικραγιαννανίτου, σ. 167.— Τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου, πρὶν δὲ Ἰωακεῖμ Μητροπολίτου Ζιχνῶν, κτίτορος τῆς ἱερᾶς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου ἐν τῷ Μενουκίῳ Ὁρει, σ. 233.— Τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Θεοφίλου τοῦ Μυροβλήτου τοῦ ἐκ Ζιχνῶν, ἐπιστάσις Μητροπολίτου Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου Νικοδήμου, σ. 395.

ΔΙΑΦΟΡΑ : Βασιλείου Ἡλιάδη, Ἡ θέσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὡς θρησκευτικοῦ κέντρου ὀλοκλήρου τῆς Ὁρθοδοξίας, σ. 24.— Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ λευκὸ ὄνειρο καὶ ἡ θρησκευτικὴ συγκίνησις ὅπου ζαναζωντανεύουν αἱ παλαιαὶ παραδόσεις, σ. 108.— Τοῦ αὐτοῦ, Ὁραματισμοὶ νέων φωτεινῶν προοπτικῶν. Ἐνας δρόμος με συνοδεῖαν τὸ θαῦμα τῆς Βηθλεέμ. Νοερὸ προσκύνημα εἰς μεγάλους ἱεροὺς σταθμούς, σ. 145.— Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ μονὴ τῆς Ἁγίας Λάρας ἱερὸν ὄρυγητήριον καὶ σύμβολον τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, σ. 212.— Τοῦ αὐτοῦ. «Κόγλος ἦ τὸν θεῖον μαργαρίτην προαγάγουσα». Αἱ μυσταγωγίαι τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου συνέχισις εὐχαριστηρίων αἰνῶν πρὸς τὴν Ὑπέρμαχον. Μέσα εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς Παναγίας τῶν Βλαχρῶν, σ. 373.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ : Δημητρίου Μπονάτσου, Ἐκδόσεις Μουσικῶν Κειμένων ὑπὸ Μιχαὴλ Πολυχρονάκη, σ. 590.— Κωνσταντίνου Κοντοδημοπούλου, Νεαὶ ἐκδόσεις, Ἡ Ἐργασία, σ. 165.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑΙ : Ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Β (†), σ. 546.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ : Χρυσόστομου 'Ι. Νεαμονιτάκη, (†) 'Ο 'Αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Α', σ. 716, 748, 777, 811, 844.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ : Σελ. 40, 301, 385, 542.— 'Ιερομονάχου Τύχωνος 'Αγίου 'Ορους, ἐπιστολή πρὸς τὸν Μακαριώτατον, σ. 669.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΟΥ Τ.Α.Κ.Ε. : Σελ. 254, 542, 586, 637, 670, 766, 799.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΤΟΥ Τ.Α.Κ.Ε. : Σελ. 715. 'Εκθεσις ἐπίδοσεως τριετίας, σ. 733.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ : Σελ. 79, 254, 302, 351, 415, 479, 511, 544, 591, 638, 671, 703, 736, 767, 799, 830, 857.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΙ : 'Εκτακτος Πανηγυρική συνεδρία τῆς 'Ιεραῆς Συνόδου, σ. 489. Μαθήτριαι Κατηχητικῶν Σχολείων παρελαύνουσαι εἰς Παναθηναϊκὸν Στάδιον, σ. 519. Παράστασις τῆς «Θυσίας τῆς 'Αβραάμ», κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ Σταδίῳ, σ. 526. 'Ο 'Αθηνῶν Χρυσόστομος Β' († 9 'Ιουνίου 1968), σ. 545. Παλαιὸν κτίριον, εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὁποίου θὰ ἀνεγερθῇ τὸ Νοσηλευτικὸν 'Ίδρυμα Κληρικῶν 'Ελλάδος (Ν.Ι.Κ.Ε.), σ. 752. Τὸ ἀνεγερθησόμενον κτίριον τοῦ Ν.Ι.Κ.Ε., τοῦ ὁποίου ὁ παρὰ τῇ 'Εθνικῇ Τπραπέζῃ 'Ελλάδος ('Υποκατάστημα Νεαπόλεως) ἀνοίγει Λογαριασμὸς ἔχει τὸν ἀριθμὸν 480.057, σ. 753. 'Ο 'Αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ἐν τῷ μέσῳ τῶν τροφίμων τοῦ 'Εκκλ. 'Ορφανοτροφείου Βουλιαγμένης, σ. 847.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Κων. Γ. Μπόνη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, Συμπόσιον Πατέρων—Κλήμεντος Ρώμης. Πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή Α'—Εἰσαγωγή.—'Επίκαιρα : Σπουδαῖον μέτρον.—Οἱ Πατέρες εἰς τὴν Μέσσην Παιδείαν.—Χαίρει πρώτη ἡ 'Εκκλησία.—**Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου**, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, 'Ο Χριστὸς ὡς ἄξων καὶ τὸ κέντρον τῆς παγκοσμίου ἱστορίας.—'Αρχ. **Χριστ. Σταυροπούλου**, 'Ιεροκήρυκος Βασιλ. Ναυτικοῦ, 'Επίκαιρα καὶ εἰδικὰ αἰτήματα στὴν θεία λατρεία.—**Χρυσόστομου Ι. Νεαμονιτάκη**, (†) 'Ο 'Αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Α'—**Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου**, 'Επιτάφιος στὸ Μεγάλον Βασίλειον. 'Απόδοσις Θεοδόσῃ Σπεράντσα.—**Φ.**, 'Απαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες.—**Βασ. Μουστάκη**, Εἰς τὸ περιθώριον τῆς 'Αγίας Γραφῆς.—'Αλληλογραφία.—Περιεχόμενα τοῦ ΙΖ' τόμου (1968).

Τύποις : ΤΣΙΡΩΝΗ (Μονοτυπικὰ Συγκροτήματα)

'Οδὸς Λένορμαν 185, 'Αθήναι — Τηλέφ. 530.318.

'Υπεύθυνος Τυπογραφείου : Δημήτριος Β. Δεσποτάκης
Δεωφόρος 'Ηρώων 26, Περιστερί